

Profesionální rodičovství jako alternativa ústavní péče z pohledu veřejnosti

Jitka Čechová

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Jitka Čechová, DiS.

Osobní číslo: H11023

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika

Forma studia: kombinovaná

Téma práce: Profesionální rodičovství jako alternativa ústavní péče z pohledu veřejnosti

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek v oblasti náhradní rodinné péče, pěstounské péče na přechodnou dobu a jejich psychologických specifik.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ARCHER, Caroline. Dítě v náhradní rodině. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 119 s. ISBN 80-7178-578-4.

ZEZULOVÁ, Dagmar. Pěstounská péče a adopce. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012, 197 s. ISBN 978-80-262-0065-9.

ŠKOVIERA, Albín. Dilemata náhradní výchovy. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 144 s. ISBN 978-80-7367-318-5.

MATĚJČEK, Zdeněk. Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 183 s. ISBN 80-7178-304-8.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. Vývojová psychologie. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, 368 s. ISBN 80-247-1284-9.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jana Jurčíková

Ústav pedagogických věd

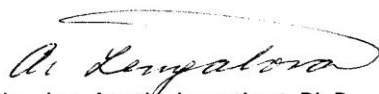
Datum zadání bakalářské práce:

27. ledna 2014

Termín odevzdání bakalářské práce:

2. května 2014

Ve Zlíně dne 27. ledna 2014

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.

děkanka

L.S.

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.

ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

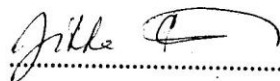
Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 23.4.2014

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odporuje-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce pojednává o institutu náhradní výchovy. Zaměřuje se především na profesionální pěstounskou péči a ústavní péči. Zamýšlí se nad dilematy prostředí rodiny versus instituce. Praktická část práce se věnuje samotnému výzkumu, který zachycuje postoje a názory veřejnosti na tuto problematiku.

Klíčová slova: náhradní výchova, pěstounská péče na přechodnou dobu; profesionální pěstounská péče, ústavní péče.

ABSTRACT

Bachelor's thesis engages in the issue of alternative care. Primarily concentrates on professional foster care and institutional care, contemplates dilemmas of family care versus institutional care. The practical part of this thesis applies to an individual survey, which collects relevant attitudes and convictions of the public.

Keywords: alternative children's care, temporary foster care, professional foster care, institutional care

Tímto bych chtěla poděkovat Mgr. Janě Jurčikové za odborné vedení, cenné rady a připomínky při zpracování mé bakalářské práce.

Především děkuji mé rodině za trpělivost a podporu při studiu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 INSTITUT NÁHRADNÍ VÝCHOVY V ČR	13
1.1 LEGISLATIVNÍ RÁMEC NÁHRADNÍ VÝCHOVY V ČESKÉ REPUBLICE	15
1.2 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE.....	16
Svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče.....	17
Pěstounská péče.....	17
Osvojení.....	18
Poručenství	18
1.3 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA.....	19
2 PROFESIONÁLNÍ RODIČOVSTVÍ	25
2.1 POJETÍ PĚSTOUNSKÉ PÉČE NA PŘECHODNOU DOBU	25
2.2 KRITÉRIA VÝBĚRU PĚSTOUNŮ.....	27
2.3 PŘÍPRAVA BUDOUCÍCH NÁHRADNÍCH RODIČŮ	28
2.4 DOHODA O VÝKONU PĚSTOUNSKÉ PÉČE.....	29
2.4.1 Práva osob v evidenci.....	30
2.4.2 Povinnosti osob v evidenci.....	31
2.5 FINANČNÍ ZAJIŠTĚNÍ	33
2.6 ZPROSTŘEDKOVÁNÍ.....	35
3 DILEMA PROSTŘEDÍ RODINA VERSUS INSTITUCE	36
3.1 DEINSTITUCIONALIZACE	37
3.2 PSYCHOLOGICKÁ SPECIFIKA PROFESIONÁLNÍHO RODIČOVSTVÍ	37
II PRAKTICKÁ ČÁST	41
4 VÝZKUM	42
4.1 VYMEZENÍ VÝZKUMNÉHO CÍLE.....	42
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	43
4.3 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	43
4.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR	44
4.5 ANALÝZA DAT	45
4.6 INTERPRETACE DAT A DISKUZE	55
4.7 DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	57
5 ZÁVĚR	58
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	60
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	65
SEZNAM GRAFŮ	66

SEZNAM TABULEK.....	67
SEZNAM PŘÍLOH.....	68

ÚVOD

Co děti nejvíce potřebují?

„mnoho věcí, ale ze všeho snad nejvíce jistotu ve vztazích ke svým lidem“

(Matějček, 1994, s. 15)

Česká republika byla nucena postavit se kritice mezinárodních organizací zabývajících se náhradní péčí. Statisticky převyšuje počet dětí umístěných v ústavní péči v ČR evropský průměr. Naše společnost prochází rozsáhlou transformací sociálního systému, včetně systému náhradní péče. Převládá snaha eliminovat zařízení ústavní péče, umisťovat opuštěné děti přímo do náhradních rodin. Cílem je, aby se dítě s ústavní péčí vůbec nesetkalo. Zejména děti do 3 let. Je kladen důraz na vytváření podmínek zdravého vývoje jak psychického tak fyzického. Již v prvním roce života dítěte se utvářejí základy pro citové vazby, vzniká pocit jistoty a bezpečí tolik potřebný pro budoucí fungování jedince v sociálních vztazích. Jeden z důvodů vzniku profesionální pěstounské péče je snaha zajistit dítěti, které nemá možnost vyrůstat ve své biologické rodině v láskyplných vztazích, takový start do života, který ho nenávratně nepoškodí. Tedy zajistit rodinné prostředí ihned, bez styku s ústavní péčí. Profesionální pěstounská péče je specifická omezenou dobou trvání, zákonem daná lhůta jeden rok. Je to tedy bezprostřední pomoc dítěti do doby, než se najde vhodné dlouhodobější řešení, jako je návrat do biologické rodiny, či nalezení nové náhradní rodiny a případně osvojení. Je to nelehký úkol a není určen pro každého. Jedna z podmínek je vyzrálá osobnost pečovatele se saturovanými vlastními potřebami rodiny a mateřství. Vysoké nároky jsou kladeny nejen na pěstouna, ale také na jeho okolí. Mělo by být náležitě připraveno a ochotno přijmout dítě kdykoliv a v jakémkoliv duševním stavu.

Téma práce bylo zvoleno zcela záměrně pro úzkou souvislost se studovaným oborem sociální pedagogiky. Předpokládáme, že v budoucnu se můžeme setkat s touto problematikou jak v osobním životě tak pracovním. Schopnost orientace v systému náhradní považujeme za důležité v profesi sociálního pedagoga.

Záměrem této bakalářské práce je v teoretické rovině poznat a pochopit systém náhradní výchovy se všemi změnami, které přicházejí s transformací sociálního systému. Blíže nahlédnout na relativně nový institut profesionální pěstounské péče z více perspektiv, pouká-

zat na vliv institucionální péče na dítě a zamyslet se nad dilematy prostředí rodina versus ústavní péče.

V rovině praktické je naším cílem zjistit názory, postoje a povědomí veřejnosti o dané problematice.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 INSTITUT NÁHRADNÍ VÝCHOVY V ČR

Co je to náhradní výchova, komu je určena a kdo ji může vykonávat, objasníme v následujících kapitolách.

V úvodu této kapitoly se pokusíme zamyslet nad základními pojmy, které se nám jeví jako podstatné či týkající se dané problematiky.

Jak uvádí Škoviera (2007, s. 25) proces vymezování pojmů nám jednak ulehčuje pochopení situace, o které hovoříme, jednak je základem pro dorozumění. Zákony však nejsou v terminologii, kterou se zde budeme zabývat, jednoznačné. Najdeme v nich ústavní výchovu, ústavní péči, náhradní péči i náhradní výchovu. K objasnění pojmů výchova a péče užívá Škoviera pomocné otázky: Co je smyslem výchovy? A kde je smysl péče? Může být výchova náhradní? A nejde více o náhradní péči než o náhradní výchovu? Je dětský domov opravdu domovem?

„V teoriích výchovy se setkáváme s dvojím, přitom ne však protichůdným, vymezením cíle výchovy. Jedním cílem je člověk, který je šťastný, druhým je jedinec, který je připraven být užitečný pro společnost“. (Škoviera, 2007, s. 26)

Chápeme-li výchovu jako proces rozvíjení osobnosti jednotlivce, jako cílevědomou činnost spojenou s předáváním a formováním určitých poznatků, schopností, hodnot a postojů je výchova podle Škoviery (2007, s. 26) nepochybně primární, nikoliv náhradní. Podle Komárika (1998, s. 103) „v běžně užívaném právním termínu náhradní výchova, pod kterým chápeme svěřeni dítěte do péče a výchovy výchovné instituci nebo člověku, který není biologickým rodičem, může být náhradní jediné péče. Výchova, která je vztahem člověka k člověku, nikdy nemůže být náhradní a výchova sama je buď primární, a to bez ohledu na to, kdo stojí na místě biologických rodičů, nebo jde o převýchovu – to pokud došlo k nějakému selhání primární výchovy“. Jaký je tedy rozdíl mezi výchovou a péčí? Péče se zaměřuje především na „uspokojování základních životních potřeb, potravy, oděvu, obydlí, vzdělání apod.“ (Komárik, 1998 cit. podle Škoviery, 2007, s. 27)

Matějček (1992, s. 82) ovšem upozorňuje na to, že základními životními potřebami nejsou jen ty, které spočívají v péči, ale i další, spojené s výchovou jako např.: potřeba jedinečných sociálních a emocionálních vztahů, společenského uplatnění, otevřené budoucnosti,

životních perspektiv a potřeba určitého množství, proměnlivosti a kvality vnějších podnětů, potřeba smysluplnosti světa, určité stálosti, pořádku a smyslu v podnětech.

Nedostatečným uspokojováním uvedených psychických potřeb dítěte po určitou dlouhou dobu vzniká u dítěte psychická deprivace. Budeme-li chtít definovat pojem ohrožené dítě, přidržíme se odkazu českých psychologů a pediatrů (Z. Matějček, J. Langmeier, Z. Dytrych, J. Šturma, J. Kovařík) a jejich konceptu psychické deprivace, který se nám zdá pro pochopení této problematiky klíčový. V odborné literatuře se lze setkat s mnoha různými definicemi toho, co je ohrožené dítě. Dítě může být ohroženo ve svém přirozeném psychickém vývoji dvěma překrývajícími se faktory, a to riziky organického poškození a rizika vyplývajícího ze sociálního prostředí. Sociálně ohrožené dítě je pak dítě ohrožené psychickou deprivací, tedy neuspokojováním uvedených psychických potřeb. Může jít o:

1. **Zanedbávání dítěte** – chápeme jako vážné opomíjení rodičovské péče (nedostatek výživy, oblečení, přístřeší, hygieny, nezajištění školní docházky, nedostatečný zájem o to, kde dítě pobývá).
2. **Zneužívání dítěte** – k vlastnímu prospěchu (zneužívání k práci, sexuální zneužívání, psychická manipulace s dítětem).
3. **Týrání dítěte** – tělesné ublížení nebo nezabránění takovému jednání, psychické týrání (pohrdání, izolování, odpírání emoční opory), organizované týrání, únosy dětí, otrocká práce, donucování k prostituci.

Všechny uvedené a mnoho neuvedených forem špatného zacházení s dítětem jistě vedou k psychické deprivaci. (Staněk, 2008, s. 10-11)

V naší společnosti je narůstající tendence případů ohroženého dítěte. Nahlédneme-li do statistických údajů, zjistíme nárůst případů nahlášených orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále také OSPOD) každým rokem. V roce 2010 bylo nahlášeno 5787 případů, zatímco v roce 2013 už to bylo 7527 případů. Z tohoto počtu bylo v 1015 případech přijato opatření umístění dítěte do náhradní výchovy. (MPSV, 2014)

Navzdory tomu, že je pojem náhradní výchova nepřesný, ho chápeme jako péči o ohrožené dítě a zejména jeho výchovu na základě rozhodnutí soudu v jiné než biologické rodině či v instituci k tomu určené.

Dle Vyskočila (2014, s. 9) lze náhradní výchovu definovat jako vícero samostatně uspořádaných, na sebe navazujících a vzájemně se podmiňujících dočasných opatření, která nahrazují osobní péči o nezletilé dítě v případech, kdy ji rodiče nezabezpečují anebo zabezpečit nemohou.

Náhradní výchova, na jejímž základě vznikají vztahy mezi nezletilými dětmi a jinou osobou, může vzniknout pouze rozhodnutím soudu a její obsah tvoří práva a povinnosti vymezené zákonem nebo soudním rozhodnutím.

1.1 Legislativní rámec náhradní výchovy v České republice

Náhradní výchova je v České republice upravena primárně zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále také OZ) a zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále také ZOSPOD) včetně Listiny základních práv a svobod.

Mezi další vnitrostátní normy dotýkající se institutu náhradní výchovy řadíme mimo jiné zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních, Vyhlášku Ministerstva práce a sociálních věcí (dále také MPSV) ze dne 17. prosince 2012 o provedení některých ustanovení ZOSPOD a Normativní instrukce MPSV ČR č. 5/2013 s účinností od 4. 2. 2013, týkající se dávek pěstounské péče.

Z mezinárodních dokumentů je pro náš účel důležitá především Úmluva o právech dítěte ukládající respektovat rodinu jako základní jednotku společnosti a jeho přirozené prostředí, ve kterém se mohou rozvíjet a prospívat všichni její členové, zejména pak děti. (Vyskočil, 2014, s. 11)

Nejlepší zájem dítěte je rovněž nedílnou součástí ostatních práv dítěte upravených Úmluvou. Při jeho hodnocení je třeba přihlídnout k několika aspektům (záleží však na každém jednotlivém případě, zda budou relevantní všechny a jakou budou mít důležitost): názor dítěte, identita dítěte, zachování rodinného prostředí a vztahů, péče o dítě, ochrana a bezpečí dítěte, zranitelnost dítěte, právo dítěte na nejvyšší dosažitelnou úroveň zdravotního stavu, právo dítěte na vzdělání. (Vláda ČR, 2013)

Legislativní rámec systému náhradní výchovy prošel značným vývojem. Cílem nové právní úpravy bylo vytvoření zákonných podmínek pro systematickou práci s rodinami, která zajistí setrvání dítěte v rodinném, případně náhradním rodinném prostředí. Systém je nyní více orientován na prevenci ohrožení dítěte a včasné řešení. Ve smyslu stávající právní

úpravy můžeme rozdělit jednotlivé formy náhradní výchovy na náhradní rodinnou péči a ústavní výchovu.

1.2 Náhradní rodinná péče

Náhradní rodinná péče je forma péče, při které je dítě vychováváno náhradními rodiči přímo v jejich rodinách. Účelem je poskytnout dětem přechodnou či dlouhodobou péči v době, kdy se ocitají bez rodinného zázemí.

„K přijímání opuštěných dětí do nových (náhradních) rodin docházelo již odedávna. Byla to praxe běžně užívaná mnoha kulturami. Slovo adopce znamenalo původně „vyvoliti“, tedy děti byly svými novými rodiči vyvoleny. Dnes je tomu naopak – pro opuštěné děti jsou vybírání noví (náhradní) rodiče.“ (Bubleová et al., 2010, s. 2)

Výchova dětí a péče o jejich příznivý vývoj je především právem a povinností obou rodičů. Ne všichni rodiče se však chtějí nebo mohou o své děti starat.

Jak uvádí Matějček (1994, s. 15-16), rodina je nejstarší lidskou společenskou institucí. Vznikla nejen z přirozeného pudu pohlavního, ale především z potřeby potomstvo ochraňovat, učit, vzdělávat a připravovat na život. Potřeby vzájemné pomoci a opory jsou v nás hluboce zakořeněny. Z hlediska dítěte nejsou příliš důležité vnější znaky rodiny. Dítě za své rodiče přijímá ty, kdo se k němu mateřsky a otcovsky chovají. A je pro ně nepodstatné, zda tihle „jeho“ lidé na to mají potvrzení z porodnice. Pro dítě je důležité, aby se ve společnosti svých lidí cítilo v bezpečí. Potřeba životní jistoty je zřejmě potřebou nejvýznamnější. Podle úrovně jistoty, kterou dítě zažívá, si vytváří jistotu svou – sebejistotu.

A tak i naše společnost nabízí poměrně bohatý výběr možností rodinné výchovy pro ty děti, které z nějakého důvodu nemohou vyrůstat ve své vlastní rodině.

Jednotlivé formy náhradní rodinné péče: Svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče; Pěstounská péče; Pěstounská péče na přechodnou dobu; Osvojení; Poručenství. (Vyskočil, 2014, s. 9)

Vzhledem k zaměření této práce se nebudeme podrobně zabývat všemi formami, jen si vysvětlíme základní principy. Blíže se zaměříme na ústavní výchovu a profesionální pěstounskou péči.

Svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče

Vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud svěřit dítě do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, jestliže tato osoba poskytuje záruku jeho řádné výchovy a se svěřením do jeho osobní péče souhlasí. Při výběru vhodné osoby dá soud přednost zpravidla příbuznému dítěte. (Vyskočil, 2014, s. 9)

S účinností od 1. 1. 2013 nelze rozhodnutím soudu dítě svěřit do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče v případě, že není možné rodičům uložit vyživovací povinnost k dítěti. (Česko, 2012)

Není-li možná tato forma náhradní péče, přistupuje se k možnosti umístění dítěte do pěstounské péče.

Pěstounská péče

Bubleová a kol. (2011, s. 9) uvádí, že pěstounská péče je státem garantovaná forma náhradní rodinné péče, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte a přiměřenou odměnu pěstounům.

Soud může svěřit dítě do pěstounské péče fyzické osobě, jestliže zájem dítěte vyžaduje svěřením do takové péče a osoba pěstouna poskytuje záruku řádné výchovy dítěte. Bude-li to v zájmu dítěte, přednost dostanou osoby příbuzné či jinak dítěti blízké. (Česko, 2012)

Podrobnější úprava tohoto institutu, jakož i úprava samotného procesu zprostředkování pěstounské péče příslušnými státními orgány a pověřenými subjekty, je obsažena v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí. Jeho novela zavedla „Dohodu o výkonu pěstounské péče“ upravující práva a povinnosti pěstounů specifikována podle konkrétních potřeb dítěte a rodiny. (Česko, 1999)

Nový občanský zákoník na jedné straně deklaruje právo rodiče na osobní styk s dítětem a právo na informace o dítěti, na straně druhé stanoví povinnost pěstounovi udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte a jeho rodiče a jeho dalšími příbuznými. S výjimkou případů stanovených soudem, je pěstoun povinen umožnit styk dítěte s rodičem. (Česko, 2012)

Jednou z forem náhradní rodinné péče je pěstounská péče na přechodnou dobu, která je stěžejním tématem této práce, proto jí věnujeme vlastní kapitolu. Následuje téma osvojení, běžně označováno termínem adopce.

Osvojení

Dle Bubleové a kol. (2010, s. 4) je osvojení považováno za nejvyšší formu náhradní rodinné péče v tom smyslu, že dítě získává rodinu se vším všudy, včetně příbuzenských vztahů. Vztahy v původní rodině zanikají. To ovšem neznamená, že dítě je bez minulosti. Nelze opomíjet jeho kořeny a identitu, je třeba ji rozvíjet a nenásilně ji propojit s životem v nové rodině.

Podle Občanského zákoníku (2012) je osvojení nově vnímáno jako forma rodičovství, nikoli jako náhradní rodinná péče o dítě.

„Osvojitelem se může stát pouze zletilá a svéprávná osoba, zaručuje-li svými osobními vlastnostmi a způsobem života, jakož i důvody a pohnutkami, které ji vedou k osvojení, že bude pro osvojované dítě dobrým rodičem“ (Česko, 2012).

Poručenství

Institut poručenství je upraven v ustanovení § 928 OZ. Není-li tu žádný z rodičů, který má a vůči svému dítěti vykonává rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu, ustanoví soud dítěti poručníka, který bude nezletilého vychovávat a spravovat jeho majetek místo jeho rodičů. Poručník je zákonným zástupcem dítěte. Ustanovený poručník může, ale nemusí o dítě osobně pečovat. V případě, že přijme osobní péči o dítě, náleží mu peněžité příspěvky obdobné jako u pěstounské péče. Na řádný výkon funkce poručníka dohlíží soud.

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Vzhledem k námi zvolenému tématu bychom neměli opomenout Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (také ZDVOP). V podstatě má stejný cíl jako profesionální pěstounská péče, být alternativou ústavní péči. Je zařazována také do náhradní rodinné péče, ačkoliv některá zařízení bývají zřizována při dětských domovech.

Tato zařízení byla včleněna do českého právního řádu spolu se vznikem zákona o sociálně právní ochraně dětí z roku 1999 (také ZSPOD), kde bylo stanoveno, že ZDVOP poskytují

ochranu a pomoc dítěti, které se ocitlo bez jakékoliv péče nebo jeho život či příznivý vývoj jsou vážně ohroženy, případně, pokud jde o dítě tělesně či duševně týrané nebo zneužívané anebo o dítě, které se ocitlo v situaci, kdy jsou závažným způsobem ohrožena jeho základní práva. Dnešní podoba je rozšířena o okruh dětí – bez péče přiměřené jejich věku zejména v důsledku úmrtí rodičů nebo jejich pobytu ve zdravotnickém zařízení. (Česko, 1999)

Největším zřizovatelem v ČR se stal Fond ohrožených dětí (také FOD) provozující „Klokánky“. Klokánky jsou specifická zařízení fungující ve dvou formách: střídavá péče, kdy je péče poskytována ve služebních bytech FOD, kde se o maximálně 4 děti starají dvě tety, střídající se po týdnu; rodinná péče, kdy jsou děti umístěny přímo v bytech zaměstnanců, kteří o ně taktéž nepřetržitě pečují. (FOD, 2013)

FOD prezentuje systém péče v Klokánkách jako rodinnou alternativu ústavní péče, jejímž cílem je nabídnout dětem namísto ústavní výchovy přechodnou rodinnou péči na dobu, než se mohou vrátit zpět do své rodiny, nebo dokud pro ně není nalezena trvalá náhradní rodinná péče. Vodičková (2013) uvádí, že Klokánky se střídavou péčí jsou vhodné na přechodnou dobu, zatímco rodinné Klokánky jsou vhodné jako dlouhodobá či trvalá péče.

V případech, kdy nelze z různých důvodů umístit dítě do některé z možností náhradní rodinné péče, může soud nařídit ústavní výchovu.

1.3 Ústavní výchova

Ústavní výchova, institucionální péče či rezidenční instituce. Jakkoli ji nazveme, v mnoha úších vyvolá nepříjemné pocity podrážděnosti. Co je to vlastně ústav?

Matoušek (2008, s. 239) popisuje ústav jako instituci poskytující klientům nepřetržitou péči spojenou s ubytováním a stravováním. V jiné publikaci uvádí ústav jako pokus o umělý domov. Označuje jej za zvláštní fenomén: personál je v něm zaměstnán jako v jakékoliv jiné organizaci, pro klienty (potažmo pro dětské klienty) je však ústav dočasnou nebo trvalou náhradou domova. „Ústav je do jisté míry světem pro sebe, ostrovem soběstačného řádu, v němž je život omezenější a předvídatelnější než v okolním sociálním prostředí.“ (Matoušek, 1995, s. 17)

Ústavní péči lze formulovat jako péči poskytovanou profesionály v ústavním zařízení mající rozmanité podoby a cíle – od poskytování náhrady chybějícího domova či chybějícího

a jinak nedostupného komplexu služeb až po represivní reakci společnosti na nepřijatelné způsoby chování (Matoušek, 2008, s. 239)

„Jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče nemohou jeho výchovu zabezpečit, může soud jako nezbytné opatření také nařídit ústavní výchovu. Soud přitom vždy zvažuje, zda není na místě dát přednost svěřeni do péče fyzické osoby“. (Česko, 2012)

Ústavní výchova by měla být brána jako poslední alternativa k jiným možným opatřením, poté kdy tato opatření selhala. Dle Vyskočila (2014, s. 13) se za vážné ohrožení či narušení výchovy dítěte nepovažují nedostatečné bytové poměry nebo majetkové poměry rodičů dítěte nebo osob, kterým bylo dítě svěřeno do péče, jestliže jsou jinak tyto osoby nebo rodiče způsobilí zabezpečit řádnou výchovu dítěte a povinnosti vyplývající z jejich rodičovské zodpovědnosti.

Zařízení ústavní výchovy

Systém zařízení ústavní výchovy a péče lze rozdělit pro účely této práce na zdravotnická zařízení a školská zařízení.

Mezi zdravotnická zařízení donedávna patřily všeobecně známé kojenecké ústavy a dětské domovy pro děti do 3 let. V dubnu 2011 vešel v účinnost nový zákon o zdravotních službách. Tento zákon mimo jiné považuje od 1. 4. 2012 kojenecké ústavy za dětské domovy pro děti do tří let věku. (Česko, 2011)

V současné době se bývalé kojenecké ústavy a dětské domovy transformují na dětská centra. Schneiberg (2011, s. 136 – 137) představuje ideu dětského centra inspirovanou německým sociálně pediatrickým centrem. Hlavní princip spočívá v multioborové týmové spolupráci. Základním článkem týmu je dětský lékař – sociální pediatr, dalšími členy jsou pedagog (speciální, sociální), psycholog a terapeut. Součástí je nabídka různorodých terapeutických možností (logopedie, fyzioterapie, ergoterapie, arteterapie aj.). Dalším principem je zapojení rodiny do aktivní péče o dítě. Rodina se stává subjektem péče. V praxi to znamená, že součástí centra je lůžkové oddělení pro rodiče s dětmi. Úkoly centra spočívají především v diferenciatně diagnostické rozvaze a stanovení zdravotní a sociální prognózy dítěte. Samozřejmostí je poskytnutí sociálně- právní ochrany dětem. Výhody spatřuje v centralizaci péče a její komplexnosti a multidisciplinarity.

Školská výchovná zařízení zajišťují ústavní a ochrannou výchovu dětem a mládeži ve věku od 3 do 18 let nebo do ukončení přípravy na povolání (nejdéle do 26 let). Účelem zařízení je poskytovat dětem na základě rozhodnutí soudu náhradní výchovnou péči v zájmu jeho zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání. „Zařízení poskytují podporu při přechodu dítěte do jeho původního rodinného prostředí nebo jeho přemístění do náhradní rodinné péče.“ (Česko, 2002)

Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních č. 109/2002 Sb. vymezuje tato zařízení:

- diagnostický ústav,
- dětský domov,
- dětský domov se školou,
- výchovný ústav.

Organizačními jednotkami v zařízeních jsou rodinné skupiny v počtu 5 – 8 dětí (dětské domovy) a výchovné skupiny 4 – 6 dětí (diagnostický ústav, výchovný ústav až 8 dětí). Dětem je poskytováno plné přímé zaopatření, vzdělávání, zdravotní péče a věcná pomoc při odchodu zletilých ze zařízení. (Rozum a cit, 2009)

K 31. 12. 2013 je v evidenci 6 524 dětí s nařízenou ústavní výchovou. Nejčastější důvody, pro které bylo v roce 2013 umístěno v ústavní výchově 246 dětí, jsou tělesné a psychické týrání, u dívek sexuální zneužívání a nejvíce zastoupeno je zanedbávání dětí. (MPSV, 2014)

Dle Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR (dále ÚZIS, 2013) bylo v roce 2012 v České republice 33 kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do 3 let, jejichž kapacita byla 1700 míst a bylo v nich ke konci roku umístěno 1397 dětí. (ÚZIS, 2013)

Nyní se zaměříme na důsledky ústavní péče, především tedy na negativní vliv ústavní péče na vývoj dítěte. A to z toho důvodu, že jsou uváděny jako příčina vzniku profesionální pěstounské péče.

1.3.1 Ústavní výchova a její vliv na vývoj dítěte

Období raného vývoje dítěte je nejčastěji vymezeno narozením až dosažením tří let života. V kontextu medicínských, psychologických i sociálních věd je toto období považováno za nejdůležitější a nejcitlivější. Probíhají zásadní vývojové změny, a to ve všech oblastech vývoje, které přímo určují kvality budoucího života daného jedince – od somatických charakteristik (vzrůstu, zdraví), přes psychické kvality (inteligence, emoce, přizpůsobivost), až po kvalitu života v nejširším slova smyslu, a to i ve smyslu sociálního uplatnění. Toto období se nazývá – obdobím „význačných vývojových skoků“ a nelze jej přirovnat k žádné z následujících vývojových etap. (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 48)

Z ležícího a plně závislého dítěte jde na konci prvního roku života o jedince sedícího, lezoucího, posléze samostatně stojícího či pomalu chodícího. O jedince, který již rozumí některým slovům dospělých a některá slova již dokáže sám užívat, který se aktivně zapojuje do života svého okolí a vytváří si první kladné i záporné sociální kontakty s dalšími lidmi. Pro dítě je v období rané výchovy obzvláště důležitá individuální péče s možností navázání blízkého vztahu. Pokud je tato péče nebo interakce nedostatečná nebo chybí úplně a děti prožívají nevyhraněné a neosobní vztahy v ústavním prostředí, poruchy ve vývoji jsou již nenapravitelné. (Ptáček et al., 2011, s. 12)

Jak uvádí Matoušek (2010, s. 14) nepříznivé účinky ústavní výchovy na děti popisuje literatura už zhruba šedesát let. Mezi průkopníky tohoto výzkumu patří i čeští psychologové Matějček a Langmeier, jejichž stále vlivná longitudinální studie byla zahájena v šedesátých letech minulého století. Tato studie potvrdila, že ústavní výchova představuje zásadní ohrožení duševního a sociálního vývoje dětí a její negativní důsledky poznamenávají tyto děti jako skupinu až do dospělosti.

Dle Ptáčka a kol. (2011, s. 13) tak často dochází k: **poruchám somatického vývoje** (opožďování tělesného vývoje, oslabený imunitní systém, zvýšená potřeba specializované lékařské péče), **poruchám intelektu a motoriky** (opožďovaný rozumový vývoj, nižší hodnoty rozumových schopností, opožďovaný motorický vývoj), **poruchám vývoje řečových schopností** (opožďovaný vývoj řeči, omezená schopnost vyjadřování, omezená slovní zásoba), **poruchám socioemočního vývoje** (obtíže s navázáním citových vazeb, nedůvěřivost nebo naopak bezmezná důvěřivost, nízká sebedůvěra a uvědomění si vlastní hodnoty, špatné zvlá-

dání stresových situací), **rozvoj psychických poruch** (častý výskyt psychických obtíží, časté užívání psychiatrické medikace, vyšší potřeba speciální psychiatrické péče).

V případech, kdy děti vyrůstají ochuzené o významné podněty a vykazují specifické odchylky ve vývoji intelektu i charakteru, hovoříme o „deprivaci“ (Matějček, 1992, s. 82). K deprivaci dochází následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost k uspokojení některé jeho základní psychické potřeby v dostatečné míře a po dosti dlouhou dobu. Základní psychické potřeby, jež musí být náležitě uspokojeny pro vývoj ve zdravou osobnost, jsou:

1. **Potřeba stimulace** – přívod podnětů v dostatečném množství, kvalitě a proměnlivosti.
2. **Potřeba smysluplného světa** – řád a smysl v podnětech (umožňuje učení, nabývání zkušeností, přizpůsobení se, osvojování postupů a strategií).
3. **Potřeba životní jistoty** – zbavuje úzkosti, dodává pocit bezpečí.
4. **Potřeba pozitivní identity, vlastního „já“** – pozitivní přijetí sebe sama.
5. **Potřeba otevřené budoucnosti, naděje a životní perspektivy** – umožňuje uspokojivé prožití života.

Tyto potřeby nejsou omezeny jen na dětský věk, ale působí po dobu celého života. (Matějček, 1999, s. 56)

Zahraniční studie jen potvrzují negativní důsledky ústavní výchovy jako je vyšší riziko rozvoje poruch chování v dětství a adolescenci, poruchy emocí vyskytující se mnohem častěji u dětí v ústavní péči než u normální populace (Racusin, 2005, Wiik, 2010 cit. podle Ptáček 2011, s. 28).

Matoušek (2010, s. 15) upozorňuje na výsledky zahraniční práce opírající se o sledování mozkových funkcí, mimo jiné elektrickou aktivitu, které ukazují, že dětem vyrůstajícím v deprivacním prostředí funguje mozek jinak než dětem vyrůstajícím v rodinách. Jejich mozek je méně aktivní a v určitých částech – zejména v temporální části mozkové kůry – doslova zakrňuje. Děti vyrůstající v ústavech mají menší schopnost empatie, neorientují se v mezilidských vztazích, neumějí řešit konflikty bez agresivity. Dle autora jsou kandidáty na všechny myslitelné způsoby sociálního selhání. A čím je dítě mladší, tím jsou nepříznivé účinky ústavu silnější.

Již tři měsíce strávené v ústavním zařízení představují pro malé děti trauma s dlouhodobými následky (Mulheir, Brown, 2007, cit. podle Matoušek, 2010, s. 15). Autoři také zdůrazňují, že každý den, který dítě stráví v ústavu, snižuje jeho životní šance.

Jak již bylo uvedeno, umístění do ústavní výchovy a dlouhodobý pobyt v něm může vést k zásadnímu ovlivnění vývoje v intelektové a citové oblasti, v oblasti sociálních vztahů, postojů, systému hodnot, sebehodnocení a sociální a emoční zralosti, ale také v oblasti somatického vývoje a zdraví obecně.

Doposud jsme se věnovali ústavní výchově se všemi jejími důsledky. Jak uvádí výzkumy, zejména negativními důsledky, které byly jedním z důvodů vzniku profesionální péstounské péče. Pojd'me si ji blíže představit.

2 PROFESIONÁLNÍ RODIČOVSTVÍ

Novela zákona O sociálně právně ochraně dětí platná od 1. 6. 2006 zavedla v náhradní rodinné péči novou formu pěstounské péče, a sice pěstounskou péči na přechodnou dobu (dále jen PPPD). V praxi, zejména v zahraniční, se běžně můžeme setkat i s označením profesionální pěstounská péče či profesionální rodičovství, což dle Gabriela (Gabriel, Novák, 2008, s. 54) je termín zažitější a pro mnohé zřejmě i výstižnější. Kovařík (1999) v této souvislosti hovoří o „profesionálním terapeutickém rodičovství“.

Hlavní smysl profesionální pěstounské péče spatřuje Bubleová a kol. (2011) v přijímání především dětí vyžadujících zvláštní péči na krátkodobé pobyty, po které bude stanovena psychosociální, zdravotní diagnóza a prognóza. V optimálním případě (při souběžné, citlivé a účelné práci) bude moci být dítě navraceno do původní rodiny. V opačném případě bude vyhledána všestranně připravená a prověřená náhradní rodina. Cílem profesionální pěstounské péče je dle autorky: prevence ústavní výchovy, prevence a náprava psychické deprivace a jejich následků, prevence kumulace rizikových faktorů a ohrožení v raných stadiích životní cesty ohrožených dětí, případná sanace biologických rodin a vytváření funkčních rodin náhradních.

2.1 Pojetí pěstounské péče na přechodnou dobu

„Institut pěstounské péče na přechodnou dobu umožňuje, aby dítě mohlo vyrůstat v náhradním rodinném prostředí u proškolených pěstounů i krátkodobě a bylo mu zabezpečeno právo na rodinný život podle Úmluvy o právech dítěte (čl. 20, 21) a v souladu s principy a cíli Národní strategie ochrany práv dětí.“ (MPSV, 2013)

Tato forma péče má zcela zásadně přednost před péčí kolektivní či před svěřením dítěte do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. PPPD má přechodný, krizový ráz. Jejím cílem je mimo jiné umožnit rodičům upravit si v rámci svých možností osobní, rodinné, majtkové, bytové a jiné poměry tak, aby se mohli co nejdříve ujmout osobní péče o své dítě. V případě, že není možný návrat do původní rodiny, rozhodne soud o stabilnější formě náhradní rodinné výchovy – klasické pěstounské péči, případně osvojení.

Podmínky svěřeni dítěte do PPPD:

- Výchova v rodině není řádně zabezpečena.
- Zájem dítěte na svěřeni do jiného výchovného prostředí a jeho kladné vyjádření k této věci přiměřené věku.
- Existuje vhodná osoba (tedy osoba zařazená do evidence osob, které mohou vykonávat PPPD) a tato osoba se svěřením souhlasí. (MPSV, 2013)

Důraz je kladen na odbornou přípravu pěstounů, jejich další vzdělávání a supervizi. Je očekávána jejich spolupráce s rodiči dítěte, také s případnou trvalou náhradní (osvojitelskou či pěstounskou) rodinou. (Rozum a cit, 2014)

Pěstounská péče na přechodnou dobu je jednou z forem náhradní rodinné péče, pro kterou je vytvořena zvláštní evidence pěstounů. Dítě je do pěstounské péče na přechodnou dobu svěřeno soudem na návrh příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD).

Přechodnou dobou se rozumí:

- doba, po kterou se rodič ze závažných důvodů nemůže dítě vychovávat (ze zdravotních a sociálních důvodů, hospitalizace apod.),
- doba, po jejímž uplynutí lze dát souhlas rodiče s osvojením,
- doba do pravomocného rozhodnutí soudu o tom, že není třeba souhlasu rodiče s osvojením.

Dle zákona o sociálně právní ochraně dětí vede krajský úřad pro účely zajištění pěstounské péče pro dítě na přechodnou dobu evidenci osob, které mohou tuto péči vykonávat. Do evidence se osoby zařazují na základě žádosti podané u obecního úřadu s rozšířenou působností, které na základě odborného posouzení mají předpoklady pro výkon takové péče o dítě, a to zejména z hlediska krátkodobosti takové péče a péče o dítě krátce po jeho narození. Bylo-li dítě svěřeno do PPPD je soud povinen nejméně jednou za tři měsíce přezkoumat, zda důvody, pro které bylo dítě svěřeno do PPPD, stále trvají. Za tím účelem si vyžaduje zejména zprávy z příslušného orgánu sociálně-právní ochrany. (Česko, 1999) Pěstounská péče na přechodnou dobu může trvat nejdéle jeden rok. Tato doba se prodlužuje následným přijetím sourozence.

PPPD sice byla uzákoněna již v roce 2006, ale nebyla téměř vůbec využívána. Odborná veřejnost poukazovala na nedostatky v právní úpravě a trvala na změně zákona. To se podařilo a zákon o sociálně-právní ochraně dětí byl novelizován v roce 2012. Jednou z důležitých změn bylo stanovení odměny pro pěstouna, kterou pobírá i po dobu, kdy o dítě nepečuje a je v pohotovosti. Čímž tímto byla odstraněna velká překážka pro mnohé budoucí žadatele v souvislosti s jejich hmotným zabezpečením.

2.2 Kritéria výběru pěstounů

Na osoby poskytující pěstounskou péči na přechodnou dobu je pohlíženo jako na profesionály vykonávající specifickou činnost v oblasti výchovy a péče o ohrožené děti. Očekává se od nich, že dítěti poskytnou stabilní a láskyplné prostředí po dobu několika týdnů či měsíců. Svou péčí by měli dětem pomoci začít se vyrovnávat s traumaty a ztrátami z minulosti a měli by je připravit na přechod do trvalé péče nebo na návrat do původní rodiny.

Orgány sociálně právní ochrany dětí vychází při posuzování žadatelů z metodiky vydané Ministerstvem práce a sociálních věcí „Informace o postupech spojených s umístováním dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu“, kde jsou uvedena tato kritéria:

- **Rodinná situace**

Z pohledu rodiny se posuzuje stabilní partnerský svazek, samožadatelé by měli být smířeni se svou situací a v danou chvíli nehledající partnerský vztah, v případě mladé rodiny by děti neměly být mladší 8 let, od příchodu posledního dítěte mají uplynout 2 až 3 roky. Jsou-li v rodině víc jak tři děti, je považována kapacita rodiny za vyčerpanou.

- **Životní zabezpečení a bydlení**

Bytové podmínky by měly zajistit dostatečný prostor a soukromí pro přijímané dítě. Očekává se, že jeden z pěstounů opustí své zaměstnání a bude se dítěti věnovat na plný úvazek. Socioekonomická situace rodiny je stabilní.

- **Osobnostní charakteristiky a zdravotní stav**

Péče o děti na přechodnou dobu vyžaduje zralou osobnost se životními zkušenostmi a vzhledem k fyzické náročnosti se přihlíží ke zdravotnímu stavu a věku žadatele (vhodný věk 28 – 65 let). Podmínkou je trestní bezúhonnost, v anamnéze vyloučeny závislosti, patologie osobnosti, psychické poruchy, členství v sektě či jiné rizikové skupině. PPPD vyža-

duje spolupráci s odborníky a vlastní podíl na sociálně právní ochraně dítěte, tudíž je třeba dbát na intelektové schopnosti žadatele. Nutná je schopnost sebereflexe, neočekávat vděk od přijatých dětí, schopnost dávat lásku a přijetí.

- **Podpůrná síť**

Dostupnost podpůrných služeb, odborné péče, ochota přijmout pomoc, opora v rodině a přátelích. (MPSV, 2013)

Při posuzování všech žadatelů je třeba postupovat individuálně. Dostatečně odůvodnit, proč byla daná rodina vybrána a zařazena či nezařazena. Je třeba se žadateli diskutovat o smyslu jednotlivých kritérií a každé rozhodnutí jim podrobně a srozumitelně zdůvodnit.

2.3 Příprava budoucích náhradních rodičů

Každý zájemce o jakýkoli druh náhradní péče musí projít přípravou. V případě pěstounské péče na dobu přechodnou zákon ukládá nejméně 72 hodin speciální přípravy. Zajištěním přípravných kurzů jsou pověřeny podle téhož zákona krajské úřady, které ovšem mohou realizaci těchto kurzů pověřit i jiné organizace s patřičnou akreditací. (Česko, 1999)

Vodítkem pro sestavení přípravných kurzů je pro všechny realizátory „Metodické doporučení MPSV ČR č.7/2009 k odbornému posuzování žadatelů o zprostředkování NRP“.

Jednou z akreditovaných organizací je Středisko náhradní rodinné péče. S bohatou zkušeností realizací přípravných kurzů a hlavně po vyhodnocení vlastního výzkumu „Monitoring příprav na náhradní rodinnou péči“ sestavilo vlastní metodiku přípravy.

Jak uvádí Vávrová a kol. (2012, s. 11) při sestavování metodiky vycházely ze tří východisek: z legislativního rámce přípravných kurzů v ČR; z vlastní odborné praxe a zkušeností, které získali jako pověřená organizace, jež se realizací přípravných kurzů dlouhodobě zabývá; z poznatků vlastního výzkumu. Z výsledků výzkumu vyplynulo, že příprava je vnímána jak odborníky, tak náhradními rodiči jako velmi důležitá. Potřeba odborného poradenství a dalšího vzdělávání se dle autorky jevila jako velmi aktuální i po převzetí dítěte, kdy se nové rodiny potýkají s konkrétními problémy. Ze vzájemné diskuse vyplynula potřeba víceetapové přípravy, která by mohla volně pokračovat i po vydání rozhodnutí o zařazení žadatelů do evidence.

Základní principy přípravných kurzů této metodiky jsou:

1. Kvalitní příprava na náhradní rodičovství dává více šancí dobře obstát v nelehké roli náhradního rodiče, je prevencí možnosti selhávání náhradní rodinné péče (dále jen NRP), individuální přístup při sestavení plánu přípravy.
2. Společná příprava zájemců o různé formy NRP přináší možnost vzájemné konfrontace a tím i prostor pro hlubší zamyšlení se nad vlastní motivací, dostanou podrobnější informace o všech formách NRP a mohou zodpovědněji zvážit svůj výběr.
3. Výchova dítěte v NRP je proces dlouhodobý, příprava by neměla končit zařazením do evidence, měl by to být proces kontinuální.
4. Pěstounská péče na přechodnou dobu vyžaduje hlubší přípravu s ohledem na přechodnost této péče a nároky, které klade na pěstouny i děti svěřené do této péče.

Přípravné kurzy jsou sestavovány tak, aby byl zachován maximální respekt k individuálním potřebám a potenciálu jednotlivých účastníků kurzu. Tvoří je teoretická a praktická (sebezkušenostní) část, část probíhá ve skupině, část probíhá formou individuální práce s žadateli. Jako metody a techniky práce jsou uvedeny přednášky týkající se teorie psychické deprivace, teorie vazby, besedy, kazuistiky a hledání řešení, přehrávání situací pomocí rolí, projekce, imaginace s prvky arteterapie, relaxace, individuální poradenství. Během přípravných kurzů probíhá pravidelná supervize odborného týmu lektorů. Na závěr se vyhodnocuje efektivita kurzu a spokojenost, znalosti a dovednosti účastníků. Výstupem přípravy je pro potřebu krajského úřadu závěrečné hodnocení přípravy žadatelů. (Vávrová a kol., 2012, s. 13)

Vzhledem k dočasnosti PPPD budou pěstouni neustále pečovat o děti procházející ranou adaptací se všemi jejími projevy. Měli by si uvědomit, že bude třeba ochránit sebe před syndromem vyhoření a ostatním členům rodiny zajistit dostatek pocitu bezpečí a soukromí.

2.4 Dohoda o výkonu pěstounské péče

Je-li žadatel uznán vhodným pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu a je-li zařazen do zvláštní evidence osob, které mohou vykonávat PPPD, je povinen podle zákona č. 359/ 1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče. Stranami dohody jsou orgán veřejné správy (případně osoba pověřená výkonem sociálně-právní ochrany dětí) na straně jedné a osoba pečující / v evidenci na straně druhé. My se

zaměříme na osobu v evidenci. Tou se rozumí osoba, která je vedena v evidenci osob, které mohou vykonávat PPPD.

Dohoda upravuje podrobnosti ohledně výkonu práv a povinností osoby v evidenci. Poskytovaná pomoc a podpora je především prevencí selhávání náhradní rodinné péče, má tedy předcházet vzniku situací, které vedou k odchodu přijatého dítěte do dalšího výchovného prostředí.

2.4.1 Práva osob v evidenci

Každá pěstounská péče vyžaduje individuální přístupy a řešení, a proto je třeba konkretizovat pomoc a podporu osobám v evidenci, kterou jim bude poskytovat orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo pověřená osoba. Vycházíme ze zákonné úpravy práv a povinností osoby v evidenci (Česko, 1999).

- **Právo na poskytnutí trvalé nebo dočasné pomoci při zajištění osobní péče o svěřené dítě.**

Tato pomoc spočívá zejména v zajištění krátkodobé péče po dobu, kdy je osoba v evidenci uznána dočasně práce neschopnou, při ošetřování osoby blízké, při narození dítěte, při vyřizování nezbytných osobních záležitostí, při úmrtí osoby blízké.. Realizaci tohoto práva je třeba vždy provádět citlivě a zvážit zejména u nejmenších dětí formu zajištění této pomoci a výběr osoby, která bude o dítě pečovat.

- **Právo na poskytnutí pomoci se zajištěním celodenní péče o svěřené dítě nebo dětí v rozsahu alespoň 14 kalendářních dnů v kalendářním roce, jestliže svěřené dítě dosáhlo alespoň věku 2 let.**

Toto ustanovení dává možnost osobám v evidenci odpočinout si od celodenní náročné péče o děti, které mají často velmi komplexní specifické potřeby. Slouží především k psychohygieně. Respítní (odlehčovací) péči lze zajistit např.: pobytem pro děti z náhradních rodin s terapeutickým programem, obdobně jako u krátkodobé péče, zajištěním účasti dítěte na dětském táboře v souladu s jeho zájmy.

- **Právo na zprostředkování psychologické, terapeutické nebo jiné odborné pomoci alespoň jednou za 6 měsíců.**

Jedná se o pomoc nad rámec poradenství, které je v rozsahu stanoveném vyhláškou osobě v evidenci poskytováno obecním nebo krajským úřadem či pověřenou osobou. Pomoc poskytovaná podle tohoto ustanovení musí být ve vztahu k péči o svěřené děti.

- **Právo na zprostředkování nebo zajištění bezplatné možnosti zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě.**

Vzdělávání se musí odehrávat u subjektů podle zákona oprávněných k realizaci vzdělávacích programů.

- **Právo na pomoc při udržování, rozvíjení a prohlubování sounáležitosti dítěte s osobami dítěti blízkými, zejména s rodiči a při realizaci styku rodičů s dítětem v pěstounské péči, včetně pomoci při zajištění místa pro uskutečnění styku oprávněných osob s dítětem a při zajištění asistence při tomto styku.**

Režim kontaktu dítěte s oprávněnými osobami je řešen buď rozhodnutím soudu, nebo v individuálním plánu ochrany dítěte. Pomoc spočívá zejména: v přípravě dítěte, oprávněné osoby a osoby v evidenci na kontakt, zajištění předběžného kontaktu, zajištění vhodného místa, vyhodnocení, zda kontakt probíhá v zájmu dítěte, doprovázení dítěte v průběhu kontaktu, sledování průběhu kontaktu. (MPSV, 2013)

2.4.2 Povinnosti osob v evidenci

Dohoda obsahuje nejenom práva ale i povinnosti, které musí pěstouni plnit.

- **Povinnost v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami jemu blízkými, zejména s rodiči a umožnit styk rodičů s dítětem v pěstounské péči, pokud soud rozhodnutím nestanoví jinak.**

Podpora a pomoc je poskytována i u jiných forem kontaktu, než je osobní setkání. I v případě, že dítě není v kontaktu s rodiči ani jinými osobami blízkými, je třeba podporovat rozvoj jeho identity ve vztahu k jeho původu, např. formou zpracování „knihy života dítěte“ (fotky, záznamy důležitých událostí).

- **Povinnost zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě.**

Rozsah povinného vzdělávání je minimálně 24 hodin v době 12 kalendářních měsíců po sobě jdoucích. Vzdělávání by mělo mít konkrétní přínos pro osobu v evidenci ve vztahu k poskytované péči a k potřebám dětí.

- **Povinnost umožnit sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče a spolupracovat se zaměstnancem pověřeným sledovat vývoj dětí.**

Zákon č. 359/1999 Sb. výslovně stanoví, že „sledování naplňování dohody provádí zaměstnanec poskytovatele“. Jedná se o jednu z nejdůležitějších činností vykonávaných v rámci dohod o výkonu pěstounské péče. Poskytovatel, který dohody uzavírá, je tedy tím, kdo má významnou roli, protože jeho zaměstnanec je v osobním styku s osobou v evidenci i s dětmi svěřenými do její péče. Sledování spočívá zejména v poskytování cílené podpory a v kontrole výkonu pěstounské péče, která především hájí dítě a jeho zájmy, ale i osoby v evidenci. Podpora osob v evidenci spočívá především v posilování jejich kompetencí k výkonu NRP a ve společném plánování dalších služeb pro svěřené dítě a celý rodinný systém. Kontakty v rámci sledování probíhají v přirozeném prostředí, v domácnosti rodiny a podmínkou úspěšné práce je navázání důvěry. Je třeba podporovat u dítěte vyjadřování jeho pocitů, přání, obav a potřeb; zjišťuje se jeho spokojenost a vyhodnocuje se plnění individuálního plánu ochrany dítěte.

Kromě zaměstnance subjektu, se kterým je uzavřena dohoda, sleduje především vývoj dítěte podle §19 odst. 6 zákona č.359/1999 Sb. orgán sociálně-právní ochrany dětí. Zaměstnanci tohoto úřadu jsou povinni navštěvovat rodinu, kde dítě žije, nejméně jednou za tři měsíce v období prvních šesti měsíců. Jsou odpovědní za vytváření individuálního plánu ochrany dítěte, sledování jeho naplňování a vyhodnocení situace dítěte a přijímání opatření na ochranu dítěte. Pracují také s původní rodinou dítěte, zejména, kdy je s ní dítě v kontaktu nebo se plánuje návrat dítěte zpět do původní rodiny.

Zánik dohody

Dohoda o výkonu pěstounské péče zaniká ze zákona dnem vyřazení osoby v evidenci. Možnost výpovědi dohody je upravena v §47c zákona 359/1999 Sb. Osoby v evidenci mohou dohodu vypovědět kdykoliv a bez udání důvodu. Obecní úřad obce s rozšířenou působností, krajský úřad nebo pověřená osoba mohou vypovědět dohodu o výkonu pěstounské péče jen:

- Pro závažné nebo opakované porušování povinností, ke kterým se osoba v evidenci zavázala v dohodě o výkonu pěstounské péče.
- Pro opakované maření sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče.
- Pro odmítnutí přijetí dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu bez vážného důvodu na straně osoby v evidenci.

Změnami v systému odměňování, kterými se budeme v následujícím textu zabývat, se očekává nárůst zájemců o PPPD.

2.5 Finanční zajištění

O změnu v systému finanční odměny, především v PPPD, se usilovalo dlouho. Původní způsob vyplácení odměny profesionálního pěstouna ovlivňoval fakt, zda momentálně probíhá výkon PPPD. Odměna nebyla vyplácena v době, kdy byl pěstoun v tzv. pohotovosti a neměl dítě v péči.

Podmínky a nárok na dávky pěstounské péče se od 1. ledna 2013 nově řídí novelou zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Výše odměny pěstouna pro osoby v evidenci (pěstouni na přechodnou dobu) za kalendářní měsíc činí

- 20 000 Kč od okamžiku zařazení do evidence osob, které mohou vykonávat PPPD, a to i v případě, že aktuálně nepečuje o žádné dítě, nebo pečuje pouze o děti v PPPD, které jsou zdravé nebo nejvýš ke stupni I závislosti na pomoci jiné fyzické osoby.
- 24 000 Kč, je-li osobě v evidenci svěřeno do PPPD dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné osoby ve stupni II, III, nebo IV.

V případě, že je osobě v evidenci svěřeno dítě do jiné péče, než je PPPD, zvyšuje se za každé takové dítě odměna pěstouna o 4 000 Kč.

Odměna pěstouna osobě v evidenci nenáleží, pokud je přerušeno zprostředkování PPPD (na žádost pěstouna či rozhodnutím krajského úřadu).

Při přijetí dítěte do PPPD nenáleží příspěvek při převzetí dítěte, ovšem po dobu péče o dítě v PPPD náleží příspěvek na úhradu potřeb dítěte.

Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte činí za kalendářní měsíc:

- a) 4 500 Kč pro dítě ve věku do 6 let;
- b) 5 550 Kč pro dítě ve věku od 6 do 12 let;
- c) 6 350 Kč pro dítě ve věku od 12 do 18 let;
- d) 6 600 Kč pro dítě ve věku od 18 do 26 let.

Splňuje-li osoba v evidenci podmínky §32 zákona o nemocenském pojištění a převzala by dítě do PPPD, měla by tato osoba nárok na peněžitou pomoc v mateřství i za současného pobírání odměny pěstouna (nárok by měla i na rodičovský příspěvek).

„Odměna pěstouna se pro účely zákonů upravující daně z příjmů, pojistné na sociální zabezpečení, pojistné na úrazové pojištění a pojistné na všeobecné zdravotní pojištění považuje za příjem ze závislé činnosti.“ (Česko, 1999)

S novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí, který navýšil odměnu pěstouna, se vynořily v naší společnosti kritické názory a obavy týkající se zjištěného zájmu o pěstounskou péči, být „pěstounem pro peníze“. Jak uvádí Zezulová (2012, s. 20) setkáváme se s poznámkami typu „já za výchovu svých dětí také nedostávám peníze, tak proč by měli být placení pěstouni“. Pěstouni dostávají odměnu proto, že výchovu dítěte se složitou minulostí prokazují státu a celé společnosti nedocenitelnou službu. Jak autorka zmiňuje, dítě, které vyrostlo v láskyplném prostředí pěstounské rodiny, má mnohem více šancí uplatnit se v budoucím životě, nerozšiřovat řady sociálně vyloučených, přispívat do státní pokladny a přinášet společnosti užitek.

V současné době, ke dni 23. 3. 2014, je v České republice evidováno 154 osob vhodných k výkonu PPPD. Z tohoto počtu je obsazeno 129 osob v evidenci a do PPPD je umístěno 150 dětí (Spext, 2014). Ve velké míře se jedná o tzv. ranou péči, což obnáší péči o děti nejmladší, tedy 0 až 3 roky. Zájemci o PPPD si mohou zvolit, o jakou věkovou skupinu dětí se chtějí starat, zda jim je na překážku menšinové etnikum, zdravotní či jiná znevýhodnění, případně jakého stupně.

Jaký je postup, v případě zájmu o tento druh pěstounské péče, si ujasníme v následující podkapitole.

2.6 Zprostředkování

Zprostředkováním začíná proces zajišťování náhradní rodinné péče pro ohrožené dítě zaručující dětem i žadatelům potřebnou právní jistotu a odpovídající ochranu jejich oprávněných zájmů.

Obecní úřad na základě žádosti zakládá spisovou dokumentaci žadatele, který poté doplní potřebné doklady, jako jsou: doklad o státním občanství, opis z evidence Rejstříku trestů, zprávu o zdravotním stavu, údaje o ekonomických a sociálních poměrech a společně s tím souhlasy k přípravě a k oprávnění zjišťovat další nutné údaje prostřednictvím orgánu OSPOD. (Právo na dětství, 2014)

Po shromáždění se postupuje spisová dokumentace krajskému úřadu, který zařazuje žadatele do své evidence po předchozím odborném posouzení. Jednou z podmínek pro zprostředkování pěstounské péče na přechodnou dobu je účast na povinné odborné přípravě v rozsahu 72 hodin. Splní-li žadatel všechny podmínky, je zařazen do evidence osob vhodných pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu. (MPSV, 2014)

Sociální pracovnice OSPOD vytipuje dítě, které je vhodné pro umístění do PPPD. Krajský úřad zmapuje situaci, získá informace, zda profesionální pěstounská rodina aktuálně volná. Sociální pracovnice podává návrh k předběžnému opatření, které je nutné k tomu, aby soud uvedl svěřeni dítěte konkrétně, jmenovitě. Na základě předběžného opatření jde dítě do pěstounské rodiny. Jde-li o novorozence, převzetí probíhá již v porodnici. V praxi je nutná spolupráce lékařů, soudců a dalších odborníků.

Sociální pracovníci obstarají spisové dokumentace a na profesionálních pěstounech spočívá obstarání psychologického posouzení dítěte, zdravotní zprávy i fotografií. Je nutná provázanost mezi pěstouny a odborníky, všichni mají jeden cíl: aby šlo dítě co nejdříve do „konečné“ rodiny. Zasedne poradní sbor a projedná vhodné možné osvojitele. Budoucím osvojitelé jsou seznámeni se spisovou dokumentací dítěte i s dalším postupem. Seznámení s pěstouny a mnohdy i miminkem probíhá v přítomnosti psychologa a sociálního pracovníka. Dochází k předávání informací o životě dítěte a doladování detailů procesu předání dítěte. Pěstouni a budoucí osvojitelé si proces předávání řídí již sami bez zásahu sociálních pracovníků. Ti jsou připraveni pomoci, v případě obtíží. (MPSV, 2014)

Proces končí předáním dítěte. Profesionální pěstouni jsou v očekávání dalšího dítěte a osvojitelé přebírají veškerou zodpovědnost za dítě.

3 DILEMA PROSTŘEDÍ RODINA VERSUS INSTITUCE

Rozhodnutí, které prostředí je pro které dítě vhodnější, by mělo předcházet pečlivé zvážení každé jednotlivé situace individuálně.

Každá jednotlivá forma náhradní výchovy rodinná či nerodinná, má svá silná a slabá místa, má přednosti i specifická úskalí, má určité rozpětí svých indikací a kontraindikací. Zde neplatí kategorizace lepší horší, ale jiné, osobité, specifické, v určitém konkrétním případě vhodné či méně vhodné. (Matějček et al., 1999, s. 45)

Škoviera (2007, s. 33) předkládá tvrzení: “Konkrétní náhradní rodina není ve vztahu ke konkrétnímu dítěti vždy funkčnější, než je v daném případě náhradní instituce“.

Současnou rodinou zmítají paradoxy. Na jedné straně se snaží být moderní a reflektovat společenské změny (minimalizovaný počet dětí, postavení ženy, osvobození se od vyhořelého vztahu), na straně druhé prezentuje tradiční rodinné hodnoty vytvářející optimální výchovné prostředí (stabilita svazku, sourozenci, sounáležitost rodiny). I situaci v ústavní výchově doprovází paradoxy. Navzdory názorům, že je již překonaná a nepotřebná, se ukazuje, že existuje poměrně velká skupina dětí, pro které je tato forma péče ideální. Škoviera uvádí, že mnoho zahraničních autorů se shoduje na tom, že ústavní (dále institucionální) výchova je potřebná, zejména při umístování dětí staršího školního věku.

Matějček (1999, s. 81) tvrdí, že jejich věk je limitem, „za kterým můžeme jen zřídka očekávat, že se dítě úplně spontánně přizpůsobí vnitřní citové atmosféře rodiny a jejímu řádu“. Vytvořil škálu vhodnosti různých typů náhradní péče, přičemž institucionální řešení považuje za nejvhodnější ve starším školním věku dítěte. Osvojení či pěstounskou péči v tomto období chápe pouze jako přijatelnou.

Bubleová a kol. (2002) se zmiňuje o tom, že ne pro všechny děti jsou formy neústavní náhradní péče tím nejvhodnějším řešením. Že ne každé dítě dává přednost náhradní rodině před skupinovou péčí. Týká se to například dospívajících, kteří si umístění do pěstounské rodiny nepřejí, členové sourozeneckých skupin, vysoce citově narušení či špatně zvladatelní jedinci nebo ti, kteří zažili zneužívání ve své či pěstounské rodině.

Klimeš (2011, s. 64) pohlíží na dilema prostředí - ústavy versus pěstounská péče – jako na „nesmyslnou debatu o optimalizaci velikosti ústavu. Je jedno, jak to budeme nazývat, jestli

pěstounskou péčí na přechodnou dobu nebo ústavem, ale potřebujeme se dostat na poměr jedno nemluvně - jeden aktuálně a kontinuálně pečující dospělý.“

I ti odborníci, kteří institucionální výchově přiznávají významné místo, se shodují na tom, že je potřeba ji změnit tak, aby naplňovala potřeby dětí a jejich specifické cíle. A právě k tomu by měl směřovat proces deinstitucionalizace.

3.1 Deinstitucionalizace

Deinstitucionalizace pohledem Matouška (2008, s. 40) vyznívá jako vlivný trend soudobé sociální práce, který ve všech případech, je-li to možné, prosazuje neústavní formy péče. Ty jsou klientovy dobře dostupné a nevytrhují ho z jeho přirozeného prostředí, jsou poskytovány v rámci komunity.

Paleček (2014, s. 14) tento proces vysvětluje jako ústup od péče poskytované v institucích kolektivní výchovy a péče a posílení podpory náhradní rodinné péče, především její pěstounskou formu. To přitom neznamená, že by ústavní zařízení (také rezidenční instituce) zcela vymizely. Dochází k jejich zásadní proměně. Dětské domovy ve formě kolektivních zařízení, se kterými jsme se setkávali, jsou překonanou formou péče, která je navíc považována za škodlivou, způsobující poruchy ve vztazích a vývojová zpoždění. Původní velké domovy se přibližují rodinnému prostředí, zmenšují se, péče je poskytována menším skupinám dětí. Obecně je považována reformovaná rezidenční péče za vhodnou pro děti se zdravotními či hlubokými výchovnými problémy. Ani tento pohled však není definitivní, hledají se další způsoby zajištění péče, v nichž se kombinuje rezidenční a rodinná forma péče. Zahraniční zkušenosti poukazují, že i pěstounské rodiny s vysokou mírou odbornosti pěstounů mohou takovou péčí zvládat s pomocí respitní péče.

3.2 Psychologická specifika profesionálního rodičovství

V případě ústavní výchovy jsme uvedli mnohá negativní stanoviska vycházející z dlouhodobých výzkumů. Vzhledem ke krátké existenci profesionálního pěstounství se pokusíme přiblížit názory současných odborníků z mnoha úhlů pohledu.

Pro koho?

Na otázku, jaké dítě je možné do PPPD umístit, lze odpovědět, že jde o jakékoliv dítě, které by za běžných okolností bylo propuštěno z porodnice s biologickými rodiči. Všechny

děti, které nepotřebují zvláštní a nemocniční péči, a to i v případě, že vykazují určité odchylky ve vývoji nebo zdravotní obtíže. Jestliže předpokládáme, že profesionální pěstouni budou osobami odborně posouzenými a kvalitně proškolenými, lze se domnívat, že mohou dítěti poskytnout lepší péči než běžný rodič, který žádné školení nemá. (Ptáček et al., 2011)

Kdo by měl vykonávat PPPD?

Výkon PPPD klade na uchazeče opravdu vysoké požadavky. Gabriel, Novák (2008, s. 60) uvádí, že rozhodně vyšší, než jaké budou kladeny na většinu osvojitelů i klasických pěstounů. Z toho vyplývá i požadavek na rozsah přípravy budoucích profesionálních pěstounů, který je podstatně delší. V odborných kruzích se diskutuje o zřízení samostatného studijního oboru na vyšších či vysokých školách. Většina psychologů působících v oblasti náhradní výchovy se shoduje, že adepti na profesionální pěstouny musí být schopni vnitřně, ale i směrem k dítěti zvládnout určitou rozštěpenost, ambivalenci ve vytváření citové vazby. Musí dítěti dávat najevo citovou náklonnost ovšem obezřetně, aby se vzájemná vazba nebezpečně neprohlubovala. Vzhledem k povaze této péče lze očekávat brzké odloučení.

Wiesnerová (2013) cituje Čecha, který vyjadřuje shodné obavy, že společnost a potažmo ani pěstouni nebudou na náročnou péči o děti dostatečně připraveni. Také se vyjadřuje ve prospěch rozsáhlé odborné přípravy cestou vysokoškolského studia včetně osobnostního výcviku.

A jak to vidí sami pěstouni? „Pro profesionální pěstounskou péči by se měli rozhodovat lidé, kteří mají určitý pedagogický talent, jsou psychicky vyrovnaní, odolní a zdravotně způsobilí. Současně musí žít ve fungujícím vztahu – samozřejmostí je kladný vztah k dětem. Budou muset zvládat nové komplikované situace.“ (Wiesnerová, 2013)

Možná úskalí

Komplikovanou situací může být kontakt s biologickou rodinou. Matoušek (2010, s. 57) považuje kontakt s původní rodinou za velkou výzvu pro pěstounskou rodinu i pro ty, jež ji podporují. Uvádí, že úkolem profesionálů je pomoci pěstounům vyrovnat se svými pocity a přijmout fakt, že svěřené dítě do jejich péče má vlastní rodinu, která je pro jeho zdravý vývoj v určitém smyslu důležitá. To není pro pěstouny lehké. Obvykle znají rodinnou historii dítěte a jsou seznámeni s mnoha negativními zážitky, které má dítě za sebou, což vyvolává negativní emoce vůči rodičům.

Jak rozlišoval Matějček (2004, s. 6) „děti opuštěné jsou zpravidla mladší, děti odebrané starší, děti opuštěné většinou rodinné zázemí vůbec nemají, děti odebrané je mají, zpravidla ovšem krajně problematické“.

Sobotková (2010, s. 52 - 56) poukazuje na to, že je vyvíjen velký tlak, aby biologická rodina byla důležitou součástí světa dítěte vychovávaného v rodině profesionálního pěstouna. Na základě analýzy dostupných údajů z dokumentace dětí navrhovaných do náhradní rodinné péče uvádí, co je charakteristické pro jejich biologické rodiče. U velké části rodičů zjistila těžké poruchy osobnosti a sociální patologie, které ohrožují zdravý vývoj dítěte či dokonce jeho život. Nezájem o dítě konstatovala ve většině případů. Zdůrazňuje, že dítě má právo na kontakt s biologickými rodiči, ale nikoli povinnost.

Klimeš (2011, s. 65) také upozorňuje na bezdětné žadatele. Zejména u malých dětí nedoporučuje tuto kategorii pěstounů, jelikož by se mohly ozvat jejich nenaplněné tužby. V případě bezdětných pěstounů se mu jeví jako možná varianta přijetí dětí starších třinácti let. Jako obecně nejvhodnější považuje pro PPPD pěstouny s již dospělými dětmi a uspokojenými rodičovskými tužbami. Taktéž poukazuje na nevhodnost PPPD pro rodiny s malými dětmi. Vhodnost žadatelů bude dle autora kolísat podle toho, nakolik budou schopni sociální či terapeutické práce s biologickou rodinou. PPPD se sanací původní rodiny bude mnohem náročnější.

Sanací rodiny rozumíme soubor opatření sociálně-právní ochrany, sociálních služeb a dalších opatření, které jsou ukládány a poskytovány rodičům dítěte a dítěti ohroženém v jeho sociálním, biologickém a psychologickém vývoji. Základním principem je podpora dítěte prostřednictvím pomoci jeho rodině a cílem je předcházet, zmírnit či eliminovat příčiny ohrožení dítěte a zachovat rodinu jako celek. (Bechyňová, 2008, s. 18).

Profesionální pěstouni by také měli být připraveni na možné odmítavé chování přijatých dětí. Archer (2001, s. 38) připodobňuje děti, které prožily psychickou bolest k ježkům. Jsou heboučké a jemné uvnitř, ale tvrdé a pichlavé navenek, a to nejvíc, když se cítí ohrožené. Zraněné děti také často zraňují ostatní, zvláště toho, kdo se jim snaží přiblížit.

Rizik a úskalí by se dalo jistě naleznout více, až samotná praxe poukáže na ty nejzávažnější a pro ty se bude hledat optimální řešení. V tomto textu se zaměříme také na pozitivní stránku PPPD.

Pozitivní hlediska

Schopnost navázat výlučný vztah k pečující osobě se nabízí jako jedno z nejdůležitějších aspektů PPPD. V zájmu dítěte je vyrůstat v rodině. Rodina nabízí dítěti možnost naučit se vytvářet pevné vazby. Jestliže se dítě v raném věku naučí vytvářet pevnou vazbu na pečující osobu, je schopno tuto vazbu „překlopit“ na jinou osobu. (Cairns, 2013, s. 71)

Pokud je profesionální pěstoun na svou roli dobře připraven, děti zvládají přechod z PPPD do definitivní rodiny velmi dobře. Po krátkém adaptačním období a s citlivým přístupem je dítě schopno rychle vytvořit pevnou vazbu v nové rodině.

Můžeme si klást otázku, co u PPPD splňuje preventivní aspekt? Ten splňuje i fakt, že dítě pobývajícím v kvalitní rodině, není tolik ohroženo vznikem traumatizujících a stigmatizujících prožitků, jako dítě umístěno v ústavní péči. Má možnost lépe rozvíjet sebedůvěru, své schopnosti a sociální komunikaci. Proto je vyšší šance, že nezatíží v budoucnu společnost rizikovým chováním. (Zezulová, 2012, s. 21)

Ministerstvo práce a sociálních věcí předkládá PPPD jako vhodný model péče o děti, které nemohou být vychovávány v původní rodině. Představuje možnost, jak dítěti zajistit potřebnou péči kvalitně tak, aby naplnila nejen jeho zdravotní a biologické potřeby, ale i veškeré další. Zajistí mu oproti ústavní výchově jednoznačně pozitivnější vývojovou i sociální prognózu. (Právo na dětství, 2014)

Jaké povědomí a názory na profesionální pěstounskou péči panují ve společnosti? V tomto textu bylo předloženo několik názorů odborné veřejnosti. V praktické části se pokusíme zjistit názory neoborné veřejnosti.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUM

Česká republika prochází rozsáhlou transformací sociálního systému zejména v oblasti náhradní výchovy. Tendence jsou minimalizovat ústavní zařízení a využívat přednostně formy náhradní rodinné péče. Aby mohlo dojít k tomu, že žádné dítě do tří let nebude umístěno do jakéhokoliv zařízení ústavní výchovy, je potřeba mít k dispozici množství ochotných, proškolených a připravených osob vhodných pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu. V současnosti ještě není vybudována síť pěstounů odborníků, kteří by převzali do péče všechny děti, které jsou vhodné pro tento institut náhradní výchovy. Podmínkou k získání kvalitních žadatelů je dle našeho názoru informovaná veřejnost.

Ve výzkumném šetření se budeme zabývat otázkami náhradní výchovy se zaměřením na profesionální pěstounskou péči a institucionální péči pohledem našich spoluobčanů.

4.1 Vymezení výzkumného cíle

Hlavním cílem praktické části bakalářské práce je získat, srovnat a vyhodnotit data (informace) týkající se názorů a postojů respondentů v oblasti náhradní výchovy zaměřené na institucionální výchovu a profesionální pěstounské péči.

Dílčí cíle

Cíl 1: zjistit, zda respondenti jeví zájem o informace týkající se náhradní výchovy a kterou formu náhradní výchovy preferují.

Cíl 2: zjistit názory respondentů týkající se institucionální péče a jejího vlivu na vývoj dítěte.

Cíl 3: zjistit aktuální postoje, názory a povědomí respondentů o profesionální pěstounské péči.

4.2 Výzkumné otázky

1. Mají respondenti zájem o informace týkající se náhradní výchovy?
2. Který typ náhradní výchovy respondenti považují za nejvhodnější pro ohrožené děti po dobu, než je pro ně nalezeno dlouhodobější řešení?
3. Jaký mají respondenti názor na institucionální výchovu a její vliv na vývoj dítěte?
4. Jak vnímají respondenti profesionální pěstounskou péči?
5. Myslí si, že finanční zajištění státu může být pro žadatele motivující?

Předmětem zkoumání budou názory, pocity a postoje mužů a žen v oblasti náhradní výchovy, institucionální výchovy a profesionální pěstounské péče.

4.3 Výzkumné šetření

Výzkum je zvolen kvantitativní s proměnnými vztahujícími se k jedinci (subjektu, jeho individuální názory a znalosti). Metoda sběru dat je přizpůsobena cíli, kterým je objektivní popisná statistika, která má za cíl shromáždit údaje o informovanosti veřejnosti o náhradní výchově, zejména profesionální pěstounské péči a péči ústavní, získané údaje sumarizovat a vyhodnotit.

Ke sběru dat umožňující získání potřebných poznatků použijeme písemnou formu dotazování – anonymní dotazník. Pomocí dotazníku můžeme poměrně rychle a hromadně zjišťovat informace. Pro účely této bakalářské práce byl vytvořen dotazník, který je složen z dvaceti otázek, přičemž tři otázky týkající se věku, pohlaví a vzdělání byly dle doporučení (Chrásková, 2007) umístěny v závěru. V úvodní části dotazníku jsme vypracovali průvodní text, kde vysvětlujeme vše podstatné k jeho vyplnění. Také je zde nastíněna hlavní myšlenka profesionální pěstounské péče. Jsme si vědomi toho, že námi zkoumaná problematika je relativně nová. Doba vyplnění dotazníku je individuální.

V rámci předvýzkumu, který proběhl v měsíci únor 2014 u dvaceti respondentů, byl dotazník upraven. Z důvodu připomínek respondentů byla jedna otevřená otázka odstraněna.

Respondenti byli kontaktováni v měsících únor a březen.

Při zpracování získaných údajů realizujeme následující kroky:

1. uspořádání dat a sestavení tabulek četností,
2. grafické znázornění naměřených dat.

Otázky byly použity z důvodu srozumitelnosti a jednoznačnosti uzavřené.

4.4 Výzkumný soubor

Základní výzkumný soubor pro naše účely tvoří 186 respondentů. Všichni dosáhli věku 18 a více let. Výběr probíhal metodou sněhové koule, jejímž základním východiskem je získání kontaktu s první vlnou účastníků.

Rozdělení respondentů podle pohlaví

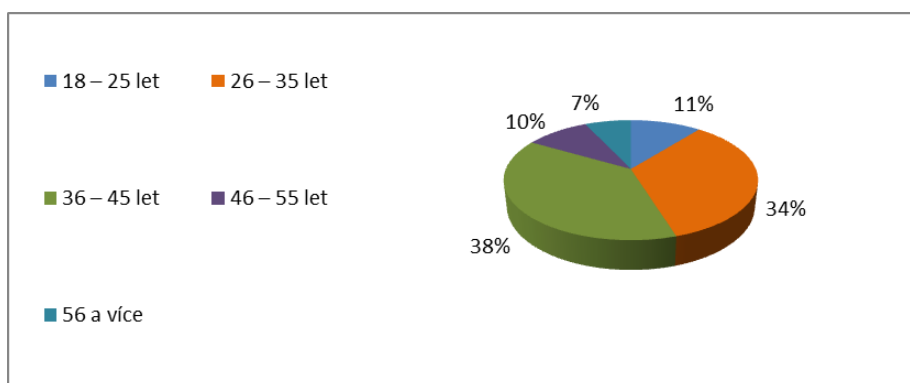
Výzkumný soubor pro naše účely tvoří 121 žen a 65 mužů. Z uvedené tabulky je patrné, že převažuje zastoupení žen.

Odpověď		Absolutní četnost	Relativní četnost
Žena	1	121	65%
Muž	2	65	35%
	Σ	186	

Tabulka č. 1 - Pohlaví respondentů

Charakteristika respondentů podle věku

V grafu č. 2 je patrné věkové rozložení výběrového souboru, přičemž nejvíce zastoupena je věková kategorie 26 – 45 let v součtu zastoupena v 72 %, nejméně respondentů se vyskytuje ve věkové kategorii 56 a více let, pouhých 7 %.

Graf č. 1 - Věk respondentů

Charakteristika respondentů dle vzdělání

V dané tabulce jsou zaneseny údaje týkající se vzdělání mužů a žen. Základní vzdělání uvedly 2 % respondentů a variantu vyučen/a, uvedlo 10 % respondentů.

Můžeme souhrnně konstatovat, že v našem souboru jsou v téměř stejném zastoupení středoškolsky vzdělání respondenti 43 % a respondenti s vyšším vzděláním 45%.

Odpověď		Absolutní četnost	Relativní četnost
Základní	1	3	2%
Vyučen/a	2	19	10%
Středoškolské	3	80	43%
Vyšší odborné	4	17	9%
Vysokoškolské	6	67	36%
	Σ	186	

Tabulka č. 2 - Vzdělání respondentů

4.5 Analýza dat

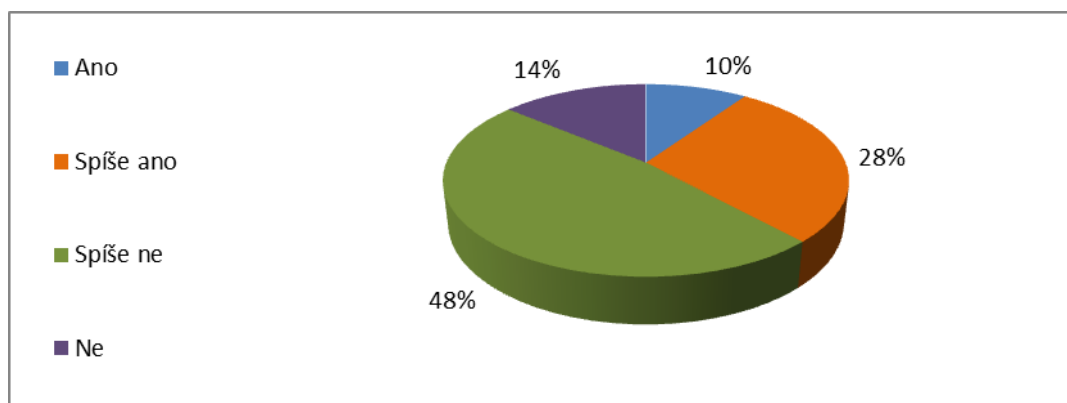
Prezentujeme výsledky zpracované na základě dat získaných z uvedeného dotazníku. Výsledky jsou zpracovány pomocí počítačového programu Microsoft Office Excel 2010.

Vzhledem k tomu, že výběr vzorku není z hlediska počtu respondentů reprezentativní, výsledky platí jen pro námi zkoumaný soubor.

V následujícím textu prezentujeme názory, kterými respondenti odpovídali na uvedené položky v dotazníku.

Otázka č. 1: Cítíte se dostatečně informováni o problematice náhradní výchovy?

Výsledky uvádíme v grafu č. 2. Z výsledků vyplývá, že dostatečně informováno se cítí 38 % respondentů. K negativní odpovědi se přiklonilo celkem 62 % respondentů. Tedy více než polovina dotazovaných se subjektivně cítí nedostatečně informováni.

Graf č. 2 - Míra informovanosti

Otázka č. 2: Kde Vy sami čerpáte informace o náhradní výchově? Je možno zvolit více variant.

Ve výzkumném souboru někteří respondenti uváděli více odpovědí (více zdrojů informací), proto součet procentuálních hodnot převyšuje 100 %.

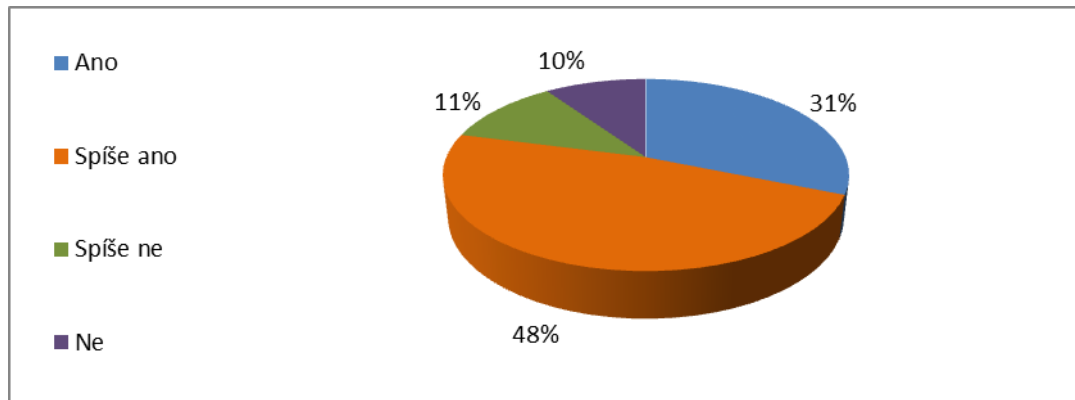
Nejvíce uváděný zdroj informací je internet. V pořadí na druhém místě se umístila jako zdroj informací televize, poté následuje varianta denní tisk. Nejmenší zastoupení tvoří propagační materiály. Respondenti, kteří nevyhledávají tyto informace, jsou zastoupeni v počtu 36, což procentuálně vyčíslíme jako 19 % výběrového vzorku. Pro lepší názornost výsledky uvádíme v tabulce č. 3.

Odpověď		Absolutní četnost	Relativní četnost
Škola	1	24	8%
Internet	2	114	36%
Televize	3	66	21%
Denní tisk	4	31	10%
Odborné časopisy	5	26	8%
Propagační materiály	6	20	6%
Nevyhledávám informace	7	36	11%
	Σ	317	

Tabulka č. 3 - Zdroj informací

Otázka č. 3: Máte zájem o více informací týkající se této problematiky?

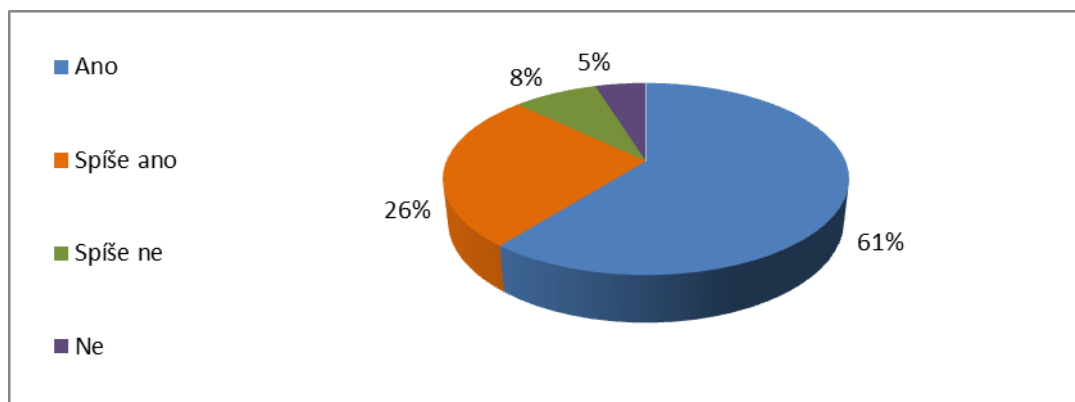
Dle uvedeného grafu č. 3 je patrné, že 79 % respondentů by uvítalo více informací, čímž dokládají zájem o tuto problematiku. Tento údaj nás mile překvapil, považujeme to za pozitivní zjištění. Odpověď ne a spíše ne uvedlo 21 % respondentů.

Graf č. 3 - Zájem o informace

Otázka č. 4: Myslíte si, že náhradní rodina je lepší opatrovatel než stát?

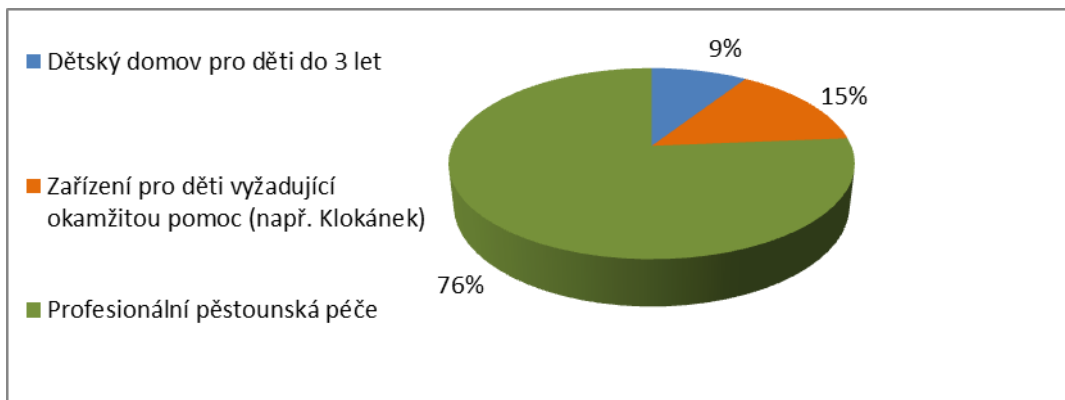
Z grafu č. 4 je zřejmé, že převážná většina respondentů se přiklání k náhradní rodině jako k vhodnějšímu opatrovateli, tedy 87 % respondentů. Variantu spíše ne, ne zvolilo 13 %.

Graf č. 4 - Rodina či stát

Otázka č. 5: Kterou formu náhradní výchovy považujete za nejvhodnější pro ohrožené dítě ve věku 0 až 3 roky po dobu, než je nalezeno dlouhodobější řešení?

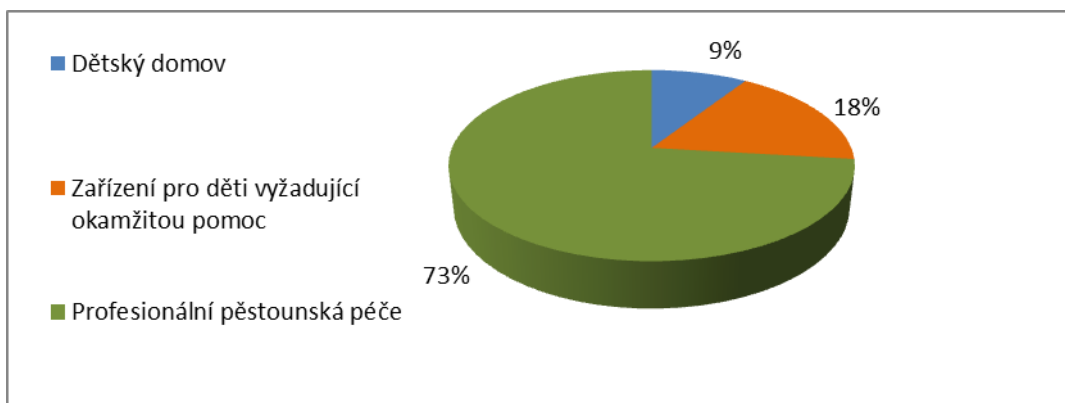
Z výsledků, uvedených v grafu č. 5, lze vyčíst, že většina respondentů - 76 % by umístila dítě do tzv. rané profesionální pěstounské péče, která je určena dětem do tří let. Shledáváme pozitivním zjištěním, že pouze 9 % respondentů uvažuje o dětském domově jako o vhodné péči pro nejmenší děti.

Graf č. 5 - Forma péče

Otázka č. 6: Kterou formu náhradní výchovy považujete za nejvhodnější pro ohrožené dítě ve věku 3 až 18 let po dobu, než je nalezeno dlouhodobější řešení?

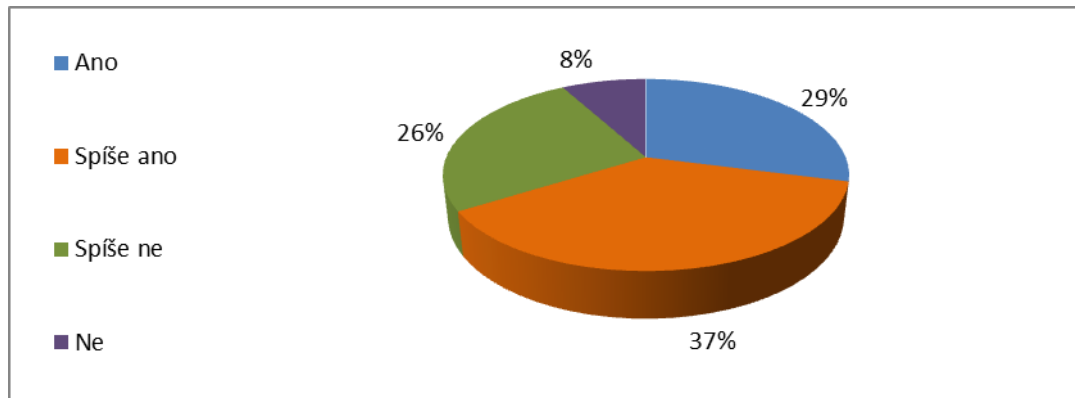
Z následujícího grafu č. 6 a grafu č. 5, je patrné, že respondenti nedělají rozdíly ve volbě umístění ohroženého dítěte z pohledu jeho stáří.

Graf č. 6 - Forma péče 3 – 18

Otázka č. 7: Domníváte se, že pobyt dítěte v ústavním zařízení po určitou dlouhou dobu může zpomalit jeho psychomotorický vývoj?

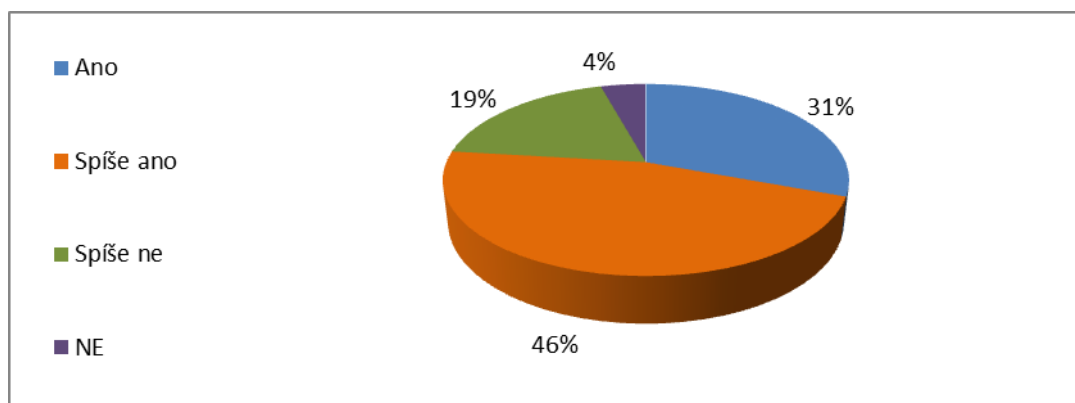
Ve výsledcích, uvedených v grafu č. 7, nás překvapilo, že 34 % respondentů se domnívá, že pobyt dítěte v ústavní péči nemá vliv na jeho psychomotorický vývoj. Odpověď spíše ano uvedlo nejvíce respondentů 37% a souhrnně se vyjádřilo 66 % ve smyslu, že pobyt v ústavní péči zpomaluje psychomotorický vývoj dítěte.

Graf č. 7 - Vliv ústavní péče

Otázka č. 8: Dnešní trend je deinstitucionalizace, což znamená přeměnu či rušení ústavních zařízení. Myslíte si, že mají zůstat pro určitou skupinu dětí zachována?

Překvapivý výsledek jsme zjistili i zde, kde si 77 % respondentů myslí, že ústavní zařízení mají být zachována. Pouhá 4 % respondentů je přesvědčeno o tom, že ústavy by měly být zrušeny. Výsledky uvádíme v grafu č. 8.

Graf č. 8 - Zachování ústavů

Otázka č. 9: V případě, že jste odpověděli ano, spíše ano, označte skupinu dětí, pro kterou by měla být ústavní péče zachována. Můžete zvolit více variant.

Vzhledem k možnosti vícečetné odpovědi součet procentuálních hodnot převyšuje 100 %. Výsledky pro lepší názornost uvádíme v tabulce č. 4, kde můžeme vysledovat, jak respondenti volili skupinu dětí, pro které je vhodná ústavní péče. Položku Jiná pro uvedení vlastní odpovědi využil pouhý jeden respondent uvádějící skupinu delikventů.

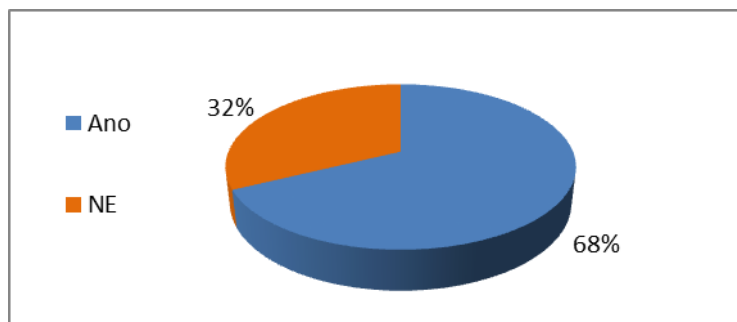
Odpověď		Absolutní četnost	Relativní četnost
Pro odložené novorozence	1	10	3%
Pro děti odebrané z rodiny z důvodu týrání či zanedbání péče	2	73	24%
Pro děti s těžkými zdravotními problémy	3	76	25%
Pro děti s hlubokými výchovnými problémy	4	85	28%
Pro děti staršího školního věku, které odmítají náhradní rodinu	5	60	20%
Jiná (uvedte) Nápravná péče pro delikventy	6	1	0%

Tabulka č. 4 - Skupiny dětí

Rozložení odpovědí je relativně rovnoměrné týkající se dětí odebraných z rodiny z důvodu týrání či zanedbání péče a dětí s těžkými zdravotními problémy, uvedeny v 73 a 76 případech. Nejpočetnější zastoupení je zjevné ve variantě dětí s hlubokými výchovnými problémy. Pro děti staršího školního věku, které odmítají náhradní rodinu, by ponechalo možnost umístění v ústavní péči 60 dotázaných.

Otázka č. 10: Setkali jste se doposud s termíny profesionální pěstounská péče či pěstounská péče na přechodnou dobu?

Na tuto otázku zvolilo 68 % respondentů variantu ano, s danými termíny se již v minulosti setkala, 32 % odpovědělo záporně. Výsledky zobrazuje graf č. 9.

Graf č. 9 - Znalost PPPD

Otázka č. 11: Jaký důvod dle Vašeho názoru vede profesionální pěstouny k rozhodnutí přijmout dítě do své péče?

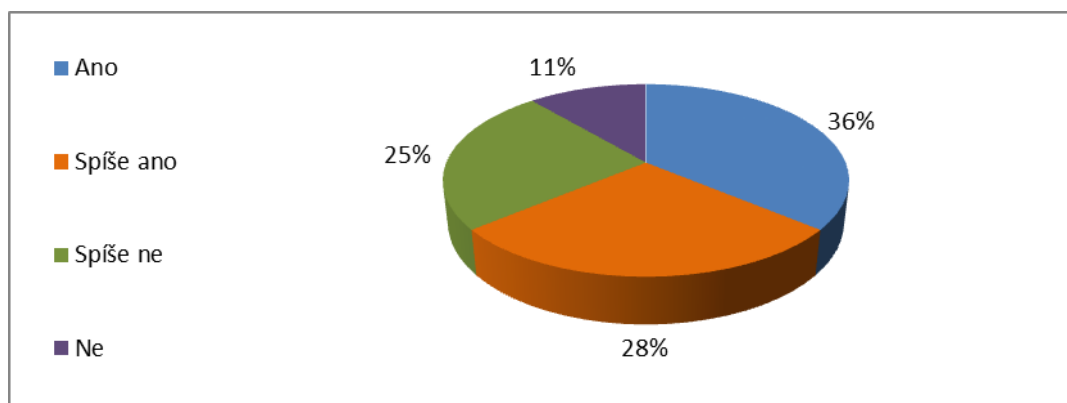
Finanční motivaci uvedlo pouze 12 dotázaných. Ve 114 případech zvítězila varianta touha pomoci dítěti, hned za ní se umístila varianta vlastní bezdětnost. V minimálním zastoupení se vyskytují zbylé varianty jako nezaměstnanost člena rodiny či touha pomoci společnosti. Výsledné hodnoty uvádíme v tabulce č. 5.

Odpověď		Absolutní četnost	Relativní četnost
Vlastní bezdětnost	1	37	20%
Touha pomoci dítěti	2	114	61%
Touha pomoci společnosti	3	5	3%
Zúročit své vychovatelské dovednosti	4	9	5%
Nezaměstnanost člena rodiny	5	9	5%
Finanční zajištění	6	12	6%
	Σ	186	

Tabulka č. 5 - Motivace pěstounů

Otázka č. 12: Dokážete si představit profesionální pěstounskou péči jako formu zaměstnání?

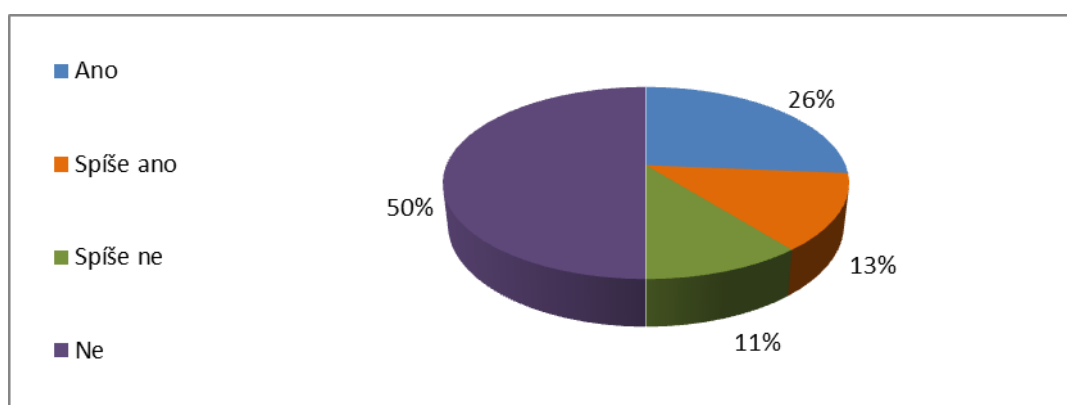
Kladnou odpověď zvolilo 64 % respondentů. Tento výsledek považujeme za pozitivní, jelikož u této formy péče se předpokládá, že ji bude vykonávat pěstoun jako zaměstnání na plný úvazek. Odpovědi jsou zaneseny do grafu č. 10.

Graf č. 10 - Forma zaměstnání

Otázka č. 13: Myslíte si, že by měli mít profesionální pěstouni speciální vzdělání?

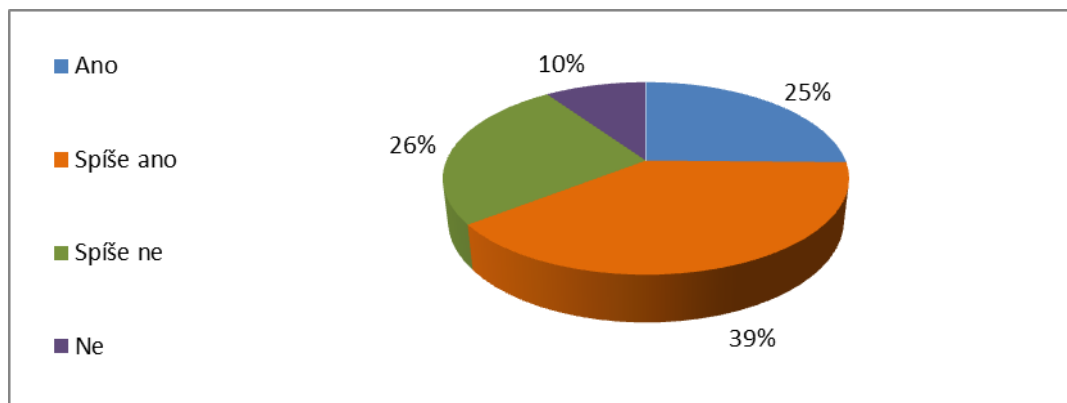
V našem výzkumném šetření netrvá na speciálním vzdělání až 61 % respondentů. Opačné stanovisko zaujímá 39 % respondentů. Zajímalo nás, jak odpovídali respondenti, kteří sami dosáhli vyššího vzdělání. Výsledek je takový, že pouze 30 % z nich uvedlo, že mají mít pěstouni speciální vzdělání.

Graf č. 11 - Vzdělání pěstounů

Otázka č. 14: Souhlasíte s finanční odměnou profesionálního pěstouna ve výši 20 000 Kč? (tato odměna je poskytována i v době, kdy o dítě nepečují a jsou tzv. v pohotovosti)

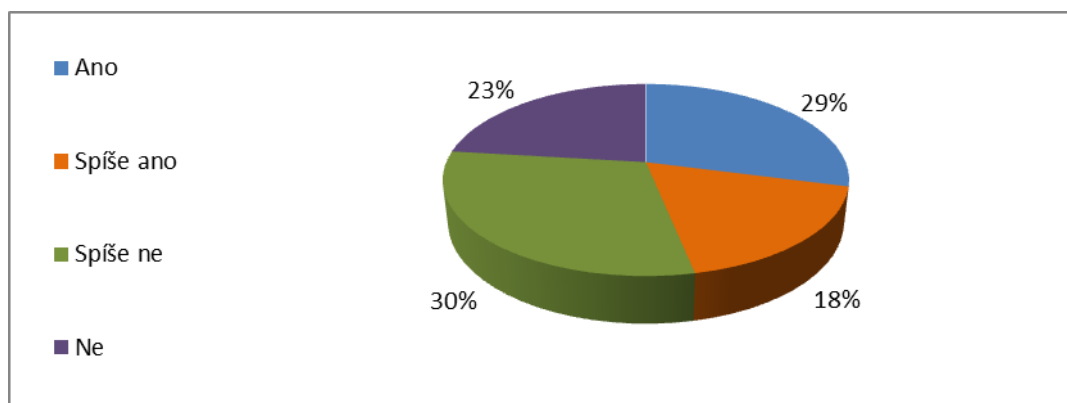
V prováděném šetření vyplývá z výsledků, že 74 % respondentů uvedlo souhlasné stanovisko.

Graf č. 12 - Souhlas s odměnou

Otázka č. 15: Znáte někoho ve svém okolí, kdo by byl ideálním adeptem na profesionální pěstounskou péči?

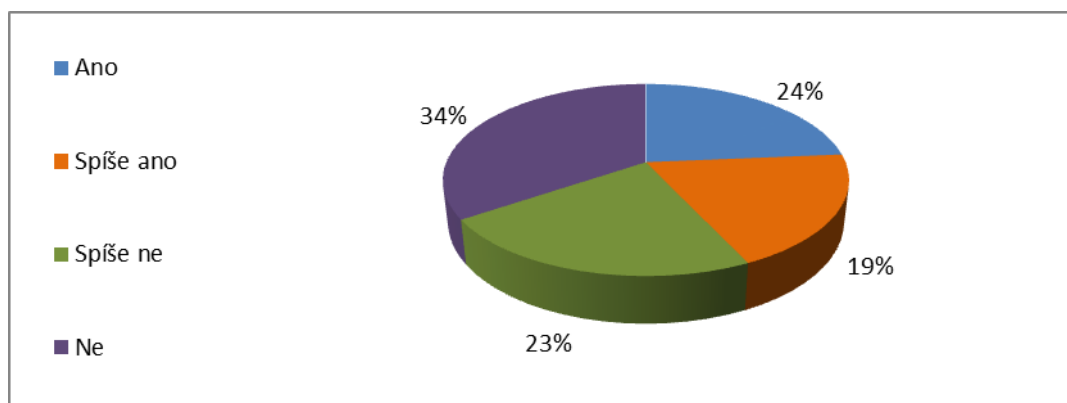
Téměř polovina respondentů 47 % smýšlí o lidech ze svého okolí jako o vhodných kandidátech na profesionální pěstounskou péči. Mají tedy o svých blízkých vysoké mínění. Naopak druhá polovina respondentů referuje o tom, že v jejich okolí se nevyskytují vhodné kandidáti.

Graf č. 13 - Adept v okolí

Otázka č. 16: Přemýšlel/a jste někdy nad tím, že byste se stal/a náhradním rodičem?

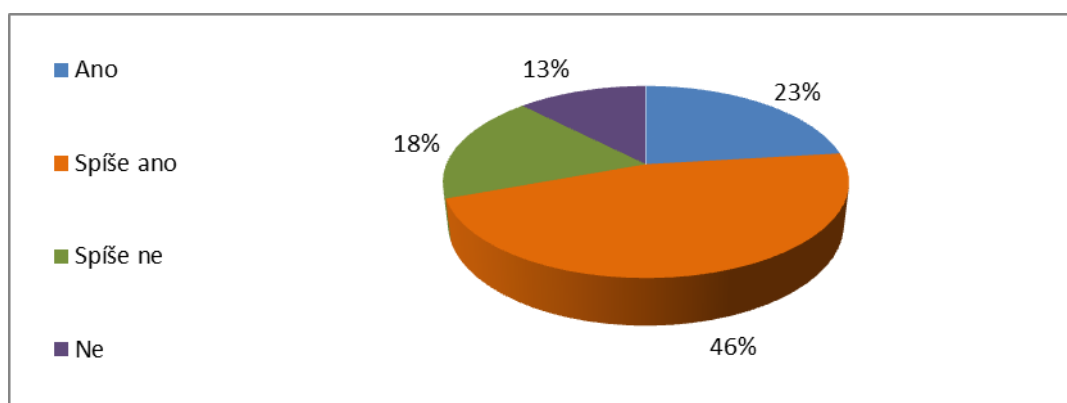
Jak je patrné z uvedeného grafu, 43 % respondentů odpovědělo, že někdy uvažovalo o možnostech stát se náhradním rodičem. Nikdy o této variantě neuvažovalo 34 % a variantu spíše ne uvedlo 23 % respondentů.

Graf č. 14 - Sami rodičem

Otázka č. 17: Lze hodnotit výkon profesionální pěstounské péče za velmi náročné povolání?

Největší zastoupení odpovědí bylo spíše ano, kterou uvedlo 46 % respondentů. Odpovědi ano, se ke kladnému vyjádření přidalo dalších 23 % respondentů. Téměř 70 % respondentů považuje výkon profesionálního pěstouna za velmi náročné povolání.

Graf č. 15 - Náročné povolání

4.6 Interpretace dat a diskuze

V úvodu praktické části jsme si stanovili dílčí cíle a výzkumné otázky a prostřednictvím výzkumného šetření pomocí anonymního dotazníku jsme se pokusili na tyto otázky nalézt odpovědi. Zajímalo nás, zda respondenti jeví zájem o problematiku náhradní výchovy. V rámci našeho šetření se nám podařilo zjistit, že více než polovina respondentů se necítí dostatečně informována o dané problematice, nicméně se nebrání novým informacím. Dovolíme si usuzovat, že jsou otevření a ochotni přijímat nová stanoviska týkající se dané problematiky i z důvodu nejčastěji uváděného zdroje informací, což je internet. Domníváme se, že získávání informací prostřednictvím internetu předpokládají jistý zájem u uživatele, který aktivně tyto informace vyhledává. Vycházíme-li z odpovědí našich respondentů, můžeme konstatovat ano, mají zájem o danou problematiku.

Další okruh otázek vyžadoval hlubší zamyšlení nad formami náhradní výchovy a k posouzení, která je vhodnější pro ohrožené dítě. Zajímalo nás, zda se přiklání respondenti k rodinné péči či státní a kterou variantu by volili pro ohrožené děti. Z námi prováděného šetření je patrné, že převážná většina považuje náhradní rodinnou péči jednoznačně za vhodnější. Z nabízených možností umístění ohroženého dítěte po dobu, než je pro něj nalezeno dlouhodobější řešení také převážná většina volila rodinný typ péče, tedy profesionální pěstounskou péči. Postoje našich respondentů se shodují s tendencemi ve společnosti, kdy se prosazuje přednostně umisťovat děti do typů rodinné péče. Názory našich respondentů se shodují s většinovým názorem nejen v ČR, ale i v okolních státech, mimo jiné v Polsku či Slovensku. Vycházíme z výsledků výzkumu týkajícího se náhradní péče o děti prováděném v Dánsku, v Anglii a Walesu, na Slovensku a v Polsku (Středisko náhradní péče, 2013)

V oblasti institucionální péče nás zajímalo, zda jsou si respondenti vědomi, jaký vliv má ústavní péče na psychomotorický vývoj dítěte. Vzhledem k tomu, že máme již dlouhá léta k dispozici výsledky výzkumu Matějčka (1999), které jednoznačně prokazují negativní vliv ústavní péče na dítě, domnívali jsem se, že je v obecném povědomí zakořeněno škodlivé působení této péče. Naši respondenti o negativním vlivu nejsou příliš přesvědčeni. Nicméně i ze současných výzkumů vyplývá, že stále dochází k negativním vlivům ústavní péče na vývoj dětí v nich umístěných (Ptáček, 2011).

Jedno z témat, které se stalo velmi diskutovaným v posledních letech, je deinstitucionalizace. Zajímalo nás postoj našich respondentů k této problematice. Většina dotázaných vyjadřuje

je potřebu zachovat ústavní zařízení především pro děti s hlubokými výchovnými problémy, pro děti se zdravotními potížemi i pro děti ohrožené.

U těchto skupin dětí, jak se můžeme pouze domnívat, respondenti požadují odbornou péči na vysoké úrovni. Jedna pětina z našeho výzkumného souboru vyjádřila stanovisko, zrušit ústavní zařízení. Paleček (2013) uvádí, že je možno umístit do rodinné péče i děti zdravotně postižené či s výchovnými problémy, ale podmínkou jsou vzdělaní profesionální pěstouni a také je zajištěna respitní péče. V kombinaci rezidenční a respitní péče vidí budoucnost.

Ve výzkumném šetření jsme se také zaměřili na postoje a povědomí našich respondentů o profesionální pěstounské péči. Z výsledků vyplývá, že pojmy pěstounské péče na přechodnou dobu či profesionální pěstounská péče jim není cizí. Již se s ním setkali. Ovšem ve zvolených odpovědích se promítá spíše jejich neznalost o principech a základních podmínkách dobře fungující profesionální pěstounské péče. Jsou zde patrné pochybnosti, či zvolené varianty, které se vylučují s daným institutem. Pro příklad uvedeme druhou nejčastěji zvolenou motivaci k profesionálnímu pěstounství, což je vlastní bezdětnost. Odborníci přímo varují před bezdětnými žadateli. Uvádí je jako nevhodné pro výkon profesionální pěstounské péče. (Klimeš, 2011) Dalším, z více ukazatelů svědčící o neznalosti respondentů, je požadavek na speciální vzdělání žadatelů. Více než polovina námi dotazovaných uvedla, že není potřeba, aby profesionální pěstouni měli speciální vzdělání. Současná odborná veřejnost dokonce uvažuje o zřízení studijního oboru na vysokých školách pro budoucí profesionální pěstouni. (Gabriel, Novák, 2008)

Téma k diskusi se objevilo ve chvíli, kdy v únoru 2013 vešlo v platnost Ustanovení o změnách týkajících se pěstounských dávek, tedy i odměn profesionálního pěstouna. V médiích se objevily názory odborné i neodborné veřejnosti vyjadřující obavy, že bude institut profesionální pěstounské péče zneužit z důvodu stálého finančního příjmu. Respondenti z našeho výzkumného souboru tyto obavy nesdílí.

K odborné diskusi lze využít níže uvedené otázky:

- „Kdy a pro které děti představuje ponechání v biologické rodině optimální řešení?“
- „Kdy a pro které děti je lepším řešením umístění do náhradní rodiny?“
- „Jaká má být náhradní rodina?“

- „Kdy a na jak dlouhou dobu má být dítě umístěno do určeného zařízení, aby to bylo efektivní?“
- „Jaká má být instituce, kde se realizuje náhradní výchova, a jak minimalizovat její případné negativní dopady?“
- „Kam až bychom měli jít v podpoře biologické rodiny dítěte a odborné práci s ní?“

(Škoviera, 2007, s. 40)

4.7 Doporučení pro praxi

Jak jsme se již zmínili, nemáme dostatek profesionálních pěstounů. Jak a kde je získat? Podle našeho názoru je nejprve nutné informovat o této relativně nové možnosti, jak pomoci dítěti zdárně překonat těžké životní období. Obrátit se na běžné občany zatím nezainteresané do náhradní výchovy. Z výsledku našeho výzkumného šetření vyplynulo, že respondenti jsou ochotni přijímat nové informace. Z informačních zdrojů uvádí nejčastěji internet a televizi, tudíž by bylo vhodné zaměřit se cíleně na tyto dva zdroje formou zajímavých kampaní, využívání nových technologií (interaktivní stránky na internetu). Mediální propagace je také jedním z mnoha způsobů, jak dostat do povědomí lidí informace týkající se způsobů ochrany ohrožených dětí.

V současné době probíhá informační kampaň MPSV s cílem utvořit pozitivní obraz profese pěstouna u široké veřejnosti, především v oblasti PPPD. Součástí kampaně je inzerce v celostátních i regionálních médiích, pořádání konferencí a seminářů jak pro odborníky, tak pro veřejnost. Budoucnost ukáže, jak byla kampaň úspěšná a kolik lidí zaujala.

Doporučení pro praxi lze vyjmenovat na bázi sjednocení oblasti náhradní výchovy pod jedno ministerstvo, zavedení celorepublikového registru dětí, navázání spolupráce všech aktérů systému náhradní výchovy, využívání individuálních plánů, zapojení dítěte a všech aktérů do procesu rozhodování při řešení situace ohroženého dítěte a bylo by jich ještě spousta, ale týkají se celého systému. Co můžeme dělat my sami? Diskutovat, zamýšlet se, organizovat semináře, spojit se s organizacemi zabývající náhradní výchovou. Dělat osvětu, zapojit se do výzkumné činnosti či se sami zamyslet nad svými možnostmi, jak můžeme být prospěšní.

5 ZÁVĚR

O vlivu ústavní výchovy na vývoj dítěte bylo již popsáno mnoho listů vzhledem k její dlouhé historii. Profesionální pěstounská péče je relativně nová forma náhradní rodinné péče, která ještě zdaleka není v praxi ověřená a ani zdaleka o ní nebylo tolik napsáno. My můžeme vycházet pouze z veřejných debat odborníků zabývajících se náhradní výchovou a péčí o ohrožené děti. Opírat se o jejich názory a souhlasit či nikoliv. Kolik lidí, tolik názorů. Naším cílem není kategorizovat, kritizovat a hodnotit něco, co ještě nemělo šanci se projevit. Naším cílem je nahlédnout na tyto dva instituty z mnoha různých perspektiv, zamyslet se, popsat jejich možné silné a slabé stránky, poskytnout o nich souhrnné informace, ukotvit do systému náhradní výchovy a poukázat na legislativní změny, které na nás v posledních dvou letech útočí ze všech stran. Pro běžného občana se může jevit poněkud problematické ve všem se zorientovat. Ovšem neznalost zákona neomlouvá.

Dnes a denně se musí pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany i pracovníci mnoha neziskových organizací potýkat s osudy dětí, ze kterých jim úsměv na tváři nevytane. Dočítáme se o narůstajících statistických údajích o počtech ohrožených dětí. Kde je příčina? Nejsme si jisti, můžeme dedukovat z všeobecně dostupných informací, z nálady ve společnosti, ze zpráv o ekonomické krizi o krizi rodiny. Nehledáme ideální péči, v našich očích by bylo ideální nemuset hledat.

V teoretické části jsme se především seznámili s profesionální pěstounskou péčí, uvedli jsme kritéria výběru pěstounů, zmínili jsme práva a povinnosti obsažena v Dohodě o výkonu pěstounské péče, což je jedna z novinek v náhradní výchově. Představili jsme, jak probíhá příprava na profesionální pěstounství a hlavně jsme se zamýšleli nad dilematy prostředí rodina versus instituce. Také jsme se snažili poukázat na možná úskalí související s profesionálním pěstounstvím. V praktické části jsme pomocí dotazníku zjišťovali, jaké povědomí má veřejnost o profesionální pěstounské péči, a nejen o ní, vše jsme vyhodnotili a vyvodili závěry. Dovolíme si konstatovat, že námi stanovené cíle jsou splněny.

V závěru se očekává hodnocení a sebereflexe. Co nám tedy tato práce přinesla a čím může být prospěšná? Jsme přesvědčeni o tom, že nás samotné velmi obohatila o spoustu zajímavých informací, že se dokážeme orientovat v systému náhradní výchovy a minimálně nám a našim blízkým přinesla zamyšlení nad hodnotami lidského života.

A čím je ku prospěchu okolí? V jednom případě jsme si jisti, že jsme minimálně 186 lidem poskytli (i když jen letmou) informaci o principu profesionálního rodičovství, 186 lidí jsme pobídli k zamyšlení se nad problematikou ohrožených dětí. Některé z nich jsme uvedli do jim zcela neznámé krajiny, některé třeba podnítli k hlubšímu zamyšlení se nad svými možnostmi a třeba i ke konkrétním činům.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ARCHER, Caroline, 2001. *Dítě v náhradní rodině: nejčastější problémy při výchově mladších dětí v náhradní rodině*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-578-4.
- [2] BECHYŇOVÁ Věra a Marta KONVIČKOVÁ, 2008. *Sanace rodiny*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-392-5.
- [3] BUBLEOVÁ Věduna a kol., 2010. *Adopce.com, Průvodce náhradní rodinnou péčí*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče.
- [4] BUBLEOVÁ, Věduna a kol., 2011. *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. ISBN 978-80-87455-01-2
- [5] CAIRNS, Kate, 2013. *Bezpečná vazba mezi náhradními rodiči a dítětem*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0370-4.
- [6] GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK, 2008. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1788-3.
- [7] HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol., 2001. *Zákon o rodině. Komentář*. 2. Vydání. Praha: C. H. Beck.
- [8] CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [9] KONEČNÁ, Hana a Markéta SUDOVOVÁ, 2011. *Jak dál s pěstounskou péčí na přechodnou dobu?*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. ISBN 978-80-87455-08-1
- [10] LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie*. 2. vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1284-0.
- [11] MATĚJČEK, Zdeněk, 1992. *Dítě a jeho rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN. ISBN 80-04-25236-2.
- [12] MATĚJČEK, Zdeněk, 1994. *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-006-5.
- [13] MATĚJČEK, Zdeněk, 1994. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál. ISBN 80-85282-83-6.

- [14] MATĚJČEK, Zdeněk, 1999. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-304-8.
- [15] MATOUŠEK, Oldřich, 1995. *Ústavní péče*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-85850-08-7.
- [16] MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ, 2010. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-739-8.
- [17] PTÁČEK, R., KLIMEŠ, J., KUŽELOVÁ, H. a kol., 2011. *Pěstounská péče na přechodnou dobu pro nejmladší děti*. Praha: MPSV ČR. ISBN 978-80-7421-039-6.
- [18] PTÁČEK, R., H. KUŽELOVÁ a L. ČELEDOVÁ, 2011. *Vývoj dětí v náhradních formách péče*. Praha: MPSV ČR. ISBN 978-80-7421-040-2.
- [19] STANĚK, Miloš, 2008. *Monitoring problematiky ohrožených dětí v České republice*. Praha: Nadace Sirius. ISBN 978-80-902847-0-8.
- [20] ŠKOVIERA, Albín, 2007. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál. ISBN 978-807367-318-5.
- [21] VÁVROVÁ, Alena a kol., 2012. *Přípravy pro budoucí náhradní rodiče*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. ISBN 978-80-87455-16-6.
- [22] ZEZULOVÁ, Dagmar, 2012. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál. ISBN 978-20-262-0065-9.

Zákony:

ČESKO. Zákon č. 89 ze dne 3. února občanský zákoník. In *Sbírka zákonů České republiky*, 2012, Rodinné právo.

Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/rodinne-pravo/konkretni-zmeny/osvojeni-nezletileho/>

ČESKO. Zákon č. 359 ze dne 9. prosince 1999 o sociálně-právní ochraně dětí. In *Sbírka zákonů České republiky*, 1999.

Dostupné z: <http://www.uplnezneni.cz/zakon/359-1999-sb-o-socialne-pravni-ochrane-deti/>

ČESKO. Zákon č. 104 ze dne 6. února 1991 Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte. In: *Sbírka zákonů České republiky*, 1991.

<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-104>

ČESKO. Zákon č. 109 ze dne 5. února 2002 o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních. In: *Sbírka zákonů České republiky*, 2002. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>

Elektronické zdroje:

KLIMEŠ, Jeroným, Právo na dětství. Pěstounská péče na přechodnou dobu pro nejmladší děti [online]. © MPSV ČR 2013 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z:

<http://www.pravonadetstvi.cz/dokumenty/?startPagingPosition=24>

MPSV ČR. Statistiky. MPSV: Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. © MPSV ČR [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/7260>

MPSV ČR. Informace o postupech spojených s umístováním dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu [online]. © MPSV ČR 2013 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/14851/umistovani_deti_PPPD.pdf

PALEČEK, Jan a kol., Závěrečná zpráva o výzkumu: Náhradní péče o děti v Dánsku, v Anglii a Walesu, na Slovensku a v Polsku. [online]. © Středisko náhradní rodinné výchovy. Praha 2013 [cit. 2014-03-21]. Dostupné z:

http://www.nahradnirodina.cz/files/File/Konference_Zavery_zahr_vyzkumu/Nahradni_pece_o_deti_v_Dansku_v_Anglii_a_Walesu_na_Slovensku_a_v_Polsku.pdf

PRÁVO NA DĚTSTVÍ, Informační a náborová kampaň pro pěstounskou péči v Královéhradeckém a Zlínském kraj [online]. 2014 [cit. 2014-03-21]. Dostupné z:

<http://www.pravonadetstvi.cz/projekty/jak-se-stat-pestounem/informacni-a-naborova-kampan/>

ROZUM A CIT. Péče o ohrožené děti ve Středočeském kraji. Analýza potřeb a služeb. [online]. 2009 [cit. 2014-02-21]. Dostupné z:

http://www.rozumacit.cz/sites/default/files/Analyza_sluzeb_ve_Stredoceskem_kraji.pdf

SCHNEIBERG, František, Dětská centra – moderní forma komplexní péče o ohrožené děti. www.pediatriepropraxi.cz [online]. 2011 [cit. 2014-03-02]. Dostupné z:

http://www.pediatriepropraxi.cz/artkey/ped-201102-0020_Detska_centra_8211_moderni_forma_komplexni_pece_o_ohrozene_deti.php

SOBOTKOVÁ, Irena, Biologické rodiny dětí, které jsou navrhovány do náhradní rodinné péče. [online]. www.e-psycholog.eu 2010 [cit. 2014-04-03]. Dostupné z:

<http://e-psycholog.eu/pdf/sobotkova.pdf>

SPEXT. Seznam pěstounů na přechodnou dobu. www.spekt.kr-olomoucky.cz [online]. 2014 [cit. 2014-03-22]. Dostupné z:

http://spekt.krolomoucky.cz/pestouni/Lists/Seznam%20%20pstoun%20na%20pechodnou%20dobu/vsechny_kraje.aspx

ÚSTAV ZDRAVOTNICKÝCH INFORMACÍ A STATISTIKY ČR, Činnost kojeneckých ústavů a dětských domovů do tří let 2013. [online]. 2014 [cit. 2014-04-03]. Dostupné z:

<http://www.uzis.cz/publikujeme/rychle-informace/informace-ze-zdravotnictvi-kraju>

VLÁDA ČR. Výbor OSN pro práva dítěte vydal komentář k nejlepšímu zájmu dítěte. [online]. 2013 [cit. 2014-04-24]. Dostupné z:

<http://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/aktuality/vybor-osn-pro-prava-ditete-vydal-komentar-k-nejlepsimu-zajmu-ditete-107820/>

VODIČKOVÁ, Marie, FOD. Klokánek. www.deti.cz [online]. © 2012 [cit. 2014-04-07]. Dostupné z:

<http://www.deti.cz/nase-cinnost/klokanek>

VYSKOČIL, Filip, Právní úprava náhradní rodinné péče v České republice. www.nahradnirodina.cz [online]. 2014 [cit. 2014-03-13]. Dostupné z:

http://www.nahradnirodina.cz/files/File/Projekty/Pravni_uprava_NRP_v_CR_2014.pdf

WIESNEROVÁ, Ema, Co chtějí děti v pěstounské péči, neptáme se jich. www.veda.muni.cz [online]. 2013 [cit. 2014-03-23]. Dostupné z:

<http://www.veda.muni.cz./tema/4044-co-chteji-deti-v-pestounske-peci-neptame-se-jich>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

aj.	A jiné.
atd.	A tak dále.
apod.	A podobně.
cit.	Citováno.
čl.	Článek.
odst.	Odstavec.
např.	Například.
s.	Strana.
tzv.	Tak zvaně.
ČR	Česká republika
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí.
NRP	Náhradní rodinná péče.
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí.
OZ	Občanský zákoník.
PPPD	Pěstounská péče na přechodnou dobu.
ÚZIS	Ústav zdravotnických informací a statistiky.
ZDVOP	Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.
ZOSPOD	Zákon o sociálně právní ochraně dětí.

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1 - Věk respondentů

Graf č. 2 - Míra informovanosti

Graf č. 3 - Zájem o informace

Graf č. 4 - Rodina či stát

Graf č. 5 - Forma péče

Graf č. 6 - Forma péče 3 – 18

Graf č. 7 - Vliv ústavní péče

Graf č. 8 - Zachování ústavů

Graf č. 9 - Znalost PPPD

Graf č. 10 - Forma zaměstnání

Graf č. 11 - Vzdělání pěstounů

Graf č. 12 - Souhlas s odměnou

Graf č. 13 - Adept v okolí

Graf č. 14 - Sami rodičem

Graf č. 15 - Náročné povolání

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 - Pohlaví respondentů

Tabulka č. 2 - Vzdělání respondentů

Tabulka č. 3 - Zdroj informací

Tabulka č. 4 - Skupiny dětí

Tabulka č. 5 - Motivace pěstounů

SEZNAM PŘÍLOH

P 1 Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Vážení spoluobčané,

jsem studentkou Sociální pedagogiky na UTB ve Zlíně. V současné době pracuji na bakalářské práci s názvem „Profesionální rodičovství jako alternativa ústavní péče z pohledu veřejnosti“. Součástí mé bakalářské práce je výzkum, kterým bych ráda zjistila Vaše osobní postoje a názory týkající se náhradní výchovy, především pěstounské péče na přechodnou dobu neboli profesionální pěstounská péče.

Tato forma náhradní rodinné péče je poměrně nová, proto uvádím několik základních údajů pro objasnění a lepší porozumění této problematice. Pro účely tohoto dotazníku považujeme profesionální pěstounskou péči (nazývána také profesionální rodičovství) za krátkodobé řešení krizové situace dítěte, o které se ze závažných důvodů nemohou či nechtějí starat jeho vlastní rodiče. Hlavní myšlenkou je vyhnout se ústavní péči, především u dětí nejmladších. Děti jsou umístěny do náhradní rodiny, než se vyřeší jejich situace a mohou být vráceny do původní rodiny nebo je pro ně nalezeno jiné dlouhodobější řešení. Profesionální rodina je tak připravena kdykoliv přijmout dítě v jakémkoliv věku (i novorozence), pečovat o něj (maximálně však jeden rok) a jakmile je pro dítě nalezeno vhodné řešení, předat je dál.

Tímto Vás prosím o krátké zamyšlení a zodpovězení daných otázek. Dotazník je anonymní a poslouží pouze pro výzkumnou část mé bakalářské práce. Doba jeho vyplnění je individuální.

Děkuji za Vaši ochotu a spolupráci a přeji hodně štěstí na Vaší cestě životem.

Jitka Čechová

Dotazník

U každé z otázek, prosím, označte (zakroužkujte) pouze jednu odpověď, není-li uvedeno jinak.

1. Cítíte se dostatečně informováni o problematice náhradní výchovy?

- 1 Ano
- 2 Spíše ano
- 3 Spíše ne
- 4 Ne

2. Kde Vy sami čerpáte informace o náhradní výchově? Je možno zvolit více variant.

- 1 Škola
- 2 Internet
- 3 Televize
- 4 Denní tisk
- 5 Odborné časopisy
- 6 Propagační materiály
- 7 Jiné
- 8 Nevyhledávám informace

3. Máte zájem o více informací týkající se této problematiky?

- 1 Ano
- 2 Spíše ano
- 3 Spíše ne
- 4 Ne

4. Myslíte si, že náhradní rodina je lepším opatrovatelem než stát?

- 1 Ano
- 2 Spíše ano
- 3 Spíše ne
- 4 Ne

5. Kterou formu náhradní výchovy považujete za nejvhodnější pro ohrožené dítě ve věku 0 až 3 roky po dobu, než je nalezeno dlouhodobější řešení?

- 1 Dětský domov pro děti do 3 let (bývalý kojenecký ústav)
- 2 Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (např. Krizové centrum pro děti, Klokánek)
- 3 Profesionální pěstounská péče

6. Kterou formu náhradní výchovy považujete za nejvhodnější pro ohrožené dítě ve věku 3 až 18 let po dobu, než je nalezeno dlouhodobější řešení?

- 1 Dětský domov
- 2 Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (např. Krizové centrum pro děti, Klokánek)
- 3 Profesionální pěstounská péče

7. Domníváte se, že pobyt dítěte v ústavním zařízení může zpomalit jeho psychomotorický vývoj?

- 1 Ano
- 2 Spíše ano
- 3 Spíše ne
- 4 Ne

8. Dnešní trend je deinstitutionalizace, což znamená přeměnu či rušení ústavních zařízení. Myslíte si, že mají zůstat pro určitou skupinu dětí zachována?

- 1 Ano
- 2 Spíše ano
- 3 Spíše ne
- 4 Ne

9. V případě, že jste odpověděli ano, spíše ano, označte skupinu dětí, pro kterou by měla být ústavní péče zachována (možno více variant).

- 1 Pro odložené novorozence
- 2 Pro děti odebrané z rodiny z důvodu týrání či zanedbání péče
- 3 Pro děti s těžkými zdravotními problémy
- 4 Pro děti s hlubokými výchovnými problémy
- 5 Pro děti staršího školního věku, které odmítají náhradní rodinu
- 6 Jiná (uveďte)

10. Setkali jste se doposud s termíny profesionální pěstounská péče či pěstounská péče na přechodnou dobu?

- 1 Ano
- 2 Ne

11. Jaký důvod dle Vašeho názoru vede profesionální pěstouny k rozhodnutí přijmout dítě do své péče?

- 1 Vlastní bezdětnost
- 2 Touha pomoci dítěti
- 3 Touha pomoci společnosti
- 4 Zúročit své vychovatelské dovednosti
- 5 Nezaměstnanost člena rodiny
- 6 Finanční zajištění

12. Dokážete si představit profesionální pěstounskou péči jako formu zaměstnání?

- 1 Ano
- 2 Spíše ano
- 3 Spíše ne
- 4 Ne

13. Myslíte si, že by měli mít profesionální pěstouni speciální (odborné) vzdělání?

- 1 Ano
- 2 Spíše ano
- 3 Spíše ne
- 4 Ne

**14. Souhlasíte s finanční odměnou profesionálního pěstouna ve výši 20 000 Kč?
(tato odměna je poskytována i v době, kdy o dítě nepečují a jsou tzv. v pohotovosti)**

- 1 Ano
- 2 Spíše ano
- 3 Spíše ne
- 4 Ne

15. Znáte někoho ve svém okolí, kdo by byl ideálním adeptem na profesionální pěstounskou péči?

- 1 Ano
- 2 Spíše ano
- 3 Spíše ne
- 4 Ne

16. Přemýšlel/a jste někdy nad tím, že byste se stal/a náhradním rodičem?

- 1 Ano
- 2 Spíše ano
- 3 Spíše ne
- 4 Ne

17. Lze hodnotit výkon profesionální péstounské péče za velmi náročné povolání?

- 1 Ano
- 2 Spíše ano
- 3 Spíše ne
- 4 Ne

18. Pohlaví: 1 Žena 2 Muž

19. Věková kategorie:

- 1 18 – 25 let
- 2 26 – 35 let
- 3 36 – 45 let
- 4 46 – 55 let
- 5 56 a více

20. Nejvyšší dosažené vzdělání:

- 1 Základní
- 2 Vyučen/a
- 3 Středoškolské
- 4 Vyšší odborné
- 5 Vysokoškolské